

**МІНІСТЕРСТВО ЕКОНОМІКИ, ДОВКІЛЛЯ
ТА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ІНСТИТУТ ПРОДУКТИВНОСТІ
АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ**

Продуктивність агросектору і Цілі сталого розвитку: український вимір

**МІНІСТЕРСТВО ЕКОНОМІКИ, ДОВКІЛЛЯ
ТА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ІНСТИТУТ ПРОДУКТИВНОСТІ
АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ**

**Продуктивність агросектору і
Цілі сталого розвитку:
український вимір**

Київ-2026

**УДК 338.439:338.312](477)''364''(048.83)
П81**

Автори: В. М. Івченко, О. С. Зірнзак, А. Л. Солошенок,
О. М. Полонська

Друкується за рішенням вченої ради Українського науково-дослідного інституту продуктивності агропромислового комплексу (протокол № 3 від 9 липня 2026 р.)

Продуктивність агросектору і Цілі сталого розвитку: український вимір
П81 / В. М. Івченко, О. С. Зірнзак, А. Л. Солошенок, О. М. Полонська. Київ :
НДІ «Украгпромпромпродуктивність», 2026. 46 с.

У науково-аналітичному виданні викладено економічну сутність продуктивності та фактори її підвищення, охарактеризовано нормативно-правове забезпечення реалізації Цілей сталого розвитку в Україні, розкрито вплив війни на продовольчу систему України, надано оцінку продуктивності аграрного сектору в умовах воєнних викликів, проаналізовано поточний стан досягнення індикаторів Цілі 2, сформовано висновки та прогностичні припущення.

Наведені матеріали за потреби можуть бути використані фахівцями будь-якої сфери діяльності для аналізу основних тенденцій у досягненні Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року.

Без права перевидання. Відтворення або використання матеріалу, що міститься в інформаційному продукті, для освітніх або некомерційних цілей вирішується без отримання попередньої письмової згоди власників авторського права за умови посилання на його повну бібліографічну назву згідно з ДСТУ 7.1:2006. Відтворення або використання матеріалу, що міститься в цьому інформаційному продукті, для перепродажу, інших комерційних цілей або угод (договорів) на розробку науково-дослідних робіт забороняється без отримання попередньої згоди власників авторського права. Ці умови відносяться і до видань попередніх років. Заявку на отримання такого дозволу слід направляти науково-організаційному відділу НДІ «Украгпромпромпродуктивність» за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 2, або електронною поштою: uapp_god@ukr.net

УДК 338.439:338.312](477)''364''(048.83)

© Івченко В. М., Зірнзак О. С.,
Солошенок А. Л., Полонська О. М.,
2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. Економічна сутність продуктивності та фактори її підвищення.....	6
2. Нормативно-правове забезпечення реалізації Цілей сталого розвитку в Україні.....	9
3. Вплив війни на продовольчу систему України.....	11
4. Оцінка продуктивності аграрного сектору в умовах воєнних викликів.....	14
5. Поточний стан досягнення індикаторів Цілі 2.....	26
5.1. Індекси споживчих цін на продукти харчування.....	26
5.2. Продуктивність праці в сільському господарстві.....	30
5.3. Індекс сільськогосподарської продукції.....	31
5.4. Частка капітальних інвестицій у нематеріальні активи у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у загальному обсязі капітальних інвестицій	32
5.5. Частка України в обсязі світового експорту основних груп продовольства.....	34
5.6. Частка продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в загальному обсязі експорту основних груп продовольства.....	36
6. Ефекти сталого розвитку: позитивні результати та потенційні виклики.....	38
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	44

ВСТУП

Всесвітня комісія з навколишнього середовища та розвитку (World Commission on Environment and Development, WCED), створена у 1983 році, опублікувала у 1987 році звіт «Наше спільне майбутнє», що містить керівні принципи сталого розвитку, як це прийнято розуміти сьогодні. У звіті визначено, що сталий розвиток – це розвиток, який відповідає потребам нинішнього покоління, не піддаючи ризику здатність майбутніх поколінь для задоволення їхніх потреб. У звіті Комісії підкреслюється, що охорона навколишнього середовища є невід'ємною частиною загального процесу суспільного розвитку. Загалом суть сталого розвитку зводиться до трьох основних вимірів – екологічного, соціального та економічного, при цьому ключова роль відводиться екологічному аспекту. Останнім часом все більше уваги приділяється інституційній (управлінській) складовій. Досвід досліджень і політики узагальнено в Порядку денному Генеральної Асамблеї ООН, де встановлено Глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року (Рада ФАО, 2015 р.) [1, 2].

Характеристикою стійкості, яка притаманна лише сільському господарству, є те, що це процес прогнозування та адаптації аграрних систем до економічних, екологічних, соціальних та інституційних змін протягом тривалого періоду часу. У цьому сенсі сталий розвиток визначається як потенціал для збереження функцій аграрних систем у часі [1].

Сталий розвиток сільського господарства передбачає ефективне виробництво їжі, що зберігає природні ресурси (грунти, воду, біорізноманіття) та забезпечує економічну життєздатність, не шкодячи майбутнім поколінням. Це критично для досягнення цілей ООН: подолання голоду (ЦСР 2), гідної праці (ЦСР 8) та боротьби зі зміною клімату (ЦСР 13) через впровадження органічного землеробства, точного землеробства та інноваційних технологій.

Ключовими напрямками сталого сільського господарства виступають:

- органічне виробництво: збільшення частки угідь під органічне землеробство, що відновлює родючість ґрунтів і зменшує забруднення води;
- ресурсна ефективність: впровадження технологій точного землеробства (економічне використання добрив, води) для зниження екологічного впливу;
- збереження біорізноманіття: використання сівозмін та методів, що підтримують екосистеми;
- економічна стійкість: підтримка малих фермерів та впровадження інституційних змін для покращення доступу до ринків.

Внесок сільського господарства у досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) проявляється через комплексний підхід до ведення діяльності. Зокрема, це сприяє реалізації ЦСР 2 «Подолання голоду» завдяки забезпеченню продовольчої безпеки шляхом сталого підвищення врожайності. Водночас підтримується ЦСР 12 «Відповідальне споживання та виробництво», що передбачає зменшення втрат продукції та раціональне використання ресурсів. Крім того, діяльність відповідає ЦСР 13 «Боротьба зі зміною клімату», оскільки сприяє ско-

роченню викидів парникових газів завдяки впровадженню ефективного та екологічно орієнтованого аграрного менеджменту.

Забезпечення продовольчої безпеки та сталий розвиток сільського господарства є одними з ключових передумов соціально-економічної стабільності держави. В умовах глобальних трансформацій, кліматичних змін, макроекономічної нестабільності та воєнних викликів стратегічного значення набуває питання реалізації Цілі 2 Цілей сталого розвитку для України.

Ціль 2, визначена в межах Порядку денного сталого розвитку до 2030 року, ухваленого Організація Об'єднаних Націй, передбачає подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування та сприяння сталому розвитку сільського господарства. Для України ця ціль має подвійне значення: як внутрішній соціально-економічний пріоритет і як елемент глобальної відповідальності держави як одного з провідних виробників аграрної продукції.

Національна адаптація Цілей сталого розвитку, затверджена Кабінетом Міністрів України, визначає конкретні завдання та індикатори, що дозволяють оцінювати прогрес у сфері продовольчої безпеки, підвищення продуктивності аграрного сектору та впровадження сталих моделей виробництва. Водночас сучасні умови функціонування економіки України зумовлюють необхідність перегляду інструментів державної політики, посилення інституційної спроможності та концентрації ресурсів на ключових напрямках розвитку.

Як ключовий інструмент досягнення Цілі 2 виступає підвищення продуктивності сільського господарства. Саме зростання врожайності, раціональне використання земельних і водних ресурсів, упровадження сучасних технологій, розвиток людського потенціалу та оновлення аграрної інфраструктури створюють підґрунтя для стабільного виробництва продовольства. Це, своєю чергою, сприяє зниженню його вартості та зміцненню конкурентних позицій національного аграрного сектору. Разом із тим реалізація Цілі 2 в Україні відбувається в умовах суттєвих викликів: руйнування виробничої та логістичної інфраструктури, скорочення посівних площ, мінування сільськогосподарських угідь, зростання виробничих витрат, демографічних змін у сільській місцевості та посилення кліматичних ризиків. Це потребує системного аналітичного підходу, що поєднує економічний, соціальний та екологічний виміри розвитку.

Метою цього видання є комплексний аналіз динаміки основних показників продуктивності сільського господарства та стану реалізації Цілі 2 в Україні. У межах дослідження передбачено оцінку національних індикаторів, виявлення ключових бар'єрів і нереалізованих резервів зростання, а також розроблення обґрунтованих стратегічних рішень для органів державної влади.

1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПРОДУКТИВНОСТІ ТА ФАКТОРИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

Продуктивність є одним із важливих показників економічного зростання, який забезпечує збільшення реального продукту та доходів. Дослідження теоретичних і методико-прикладних підходів щодо стратегічного планування в проектуванні і розробці програми управління продуктивністю як міри ефективного використання наявних виробничих ресурсів є предметом особливо актуальним в ринкових умовах господарювання.

Важливим для підвищення продуктивності виробничої системи є визначення чинників впливу. Вивчення даного питання показало, що основними чинниками підвищення продуктивності виробництва є інноваційний, науково-технічний розвиток, раціональне розміщення підприємств, удосконалення та високий ступінь організації виробництва, праці, управління, зростання професійного і культурного рівня працівників, їхнього матеріального добробуту [3]. Існують дві групи чинників підвищення продуктивності: чинники, які знаходяться під керівництвом виробничої системи (менеджмент – стратегічні рішення, організація процесу, трудові відносини, керівні та контролюючі кадри середніх ланок, технології, засоби виробництва, дослідження і розробки (ноу-хау), якість продукції, умови праці, інформація); чинники, які не знаходяться під керівництвом виробничої системи або так звані зовнішні фактори (політичні заходи, інфраструктура, ринковий механізм, законодавчі акти, конкуренція, забезпечення природними ресурсами, трудові ресурси, культура та соціальні цінності) добробуту [4].

Продуктивність значною мірою залежить від процесу ефективного управління, спрямованого на її зростання. Програми управління продуктивністю включають: вимірювання та оцінку продуктивності; планування контролю та підвищення продуктивності на основі інформації, отриманої в процесі виміру й оцінки; здійснення заходів контролю та підвищення продуктивності; вимірювання та оцінка впливу цих заходів.

Продуктивність розглядається як складна економічна категорія, яка має інтегральну сутність, що дає можливість класифікувати її за такими сутнісними видами: соціально-економічна, еколого-економічна та чиста продуктивність. Економічна продуктивність характеризується відношенням відповідних результатів, отриманих у певній ланці економіки (ВВП, доданої вартості, товарної продукції тощо), до сукупних витрат. Соціально-економічна продуктивність виражається відношенням отриманих результатів у певній ланці економіки, зменшених на суму соціальних видатків чи збитків, спричинених виробничими процесами, до загальних витрат. Необхідність визначення цього виду продуктивності зумовлюється тією обставиною, що певні виробничі процеси негативно впливають на здоров'я людей. І тому соціальні витрати чи збитки, пов'язані із негативним впливом на соціальне середовище, повинні враховуватися в обсязі кінцевої продукції зі знаком мінус. Еколого-економічна продуктивність повинна визначатися з урахуванням шкоди, яка завдається виробничими процесами довкіллю,

різноманітним видам флори і фауни, зменшує їх кількісні та якісні величини. Отже, на основі цього зменшеного результату й повинна вимірюватись продуктивність. Чиста продуктивність визначається як співвідношення результатів, досягнутих у певній ланці економіки, зменшених на соціальні та екологічні збитки, спричинені виробничими процесами, до загальних витрат [5].

Основна ідея полягає в тому, що вирішальним фактором є послідовність реалізації цілей щодо операцій у сфері управління продуктивністю на аграрних підприємствах, яка передбачає наявність таких елементів:

- обґрунтування стратегічної цілі розвитку (підприємства, галузі, суспільства);
- обґрунтування етапів її досягнення, а отже й визначення оперативних та тактичних цілей;
- врахування економічної, екологічної та соціальної складової у стратегічних, оперативних і тактичних цілях;
- врахування у цілях усіх рівнів пов'язаності їх з продуктивністю та конкурентоспроможністю.

Для успішного управління продуктивністю та конкурентоспроможністю важливо сумлінно виконувати всі етапи встановлення цілей у зазначеній послідовності [5]. Результативність розвитку аграрного підприємства, регіону і країни в цілому формується як її джерелами, так і обраними управлінськими моделями економічного конкурентоспроможного підвищення. Чинники продуктивності є визначальними для конкурентоспроможності та економічного розвитку в сучасному суспільстві й тісно взаємопов'язані, створюючи потужний синергетичний ефект.

Зростання економіки на основі продуктивності в широкому розумінні в умовах посилення внутрішнього й міжнародного конкурентного тиску, передусім залежить від інституційних, інноваційних і структурних чинників, які сприяють ефективному використанню факторів виробництва, зростанню прибутків підприємств і доданої вартості, що повинно бути враховано в цілях [5]. У свою чергу, вища продуктивність через ефективне використання чинників, трансформується з боку попиту у зниження цін для споживачів і відповідно у збільшення реальних доходів населення, прибутків підприємств, інвестицій, а з боку пропозиції – в ефективне використання потужностей і ресурсів, їх розширення та збільшення робочих місць. Завдяки зв'язкам між підприємствами різних галузей, підвищення продуктивності в одному секторі економіки сприяє зростанню попиту на продукцію в суміжних секторах, збільшенню інвестицій у розширення виробництва та підвищенню зайнятості. У цілому результатом цього віртуального циклу є збільшення валового продукту та доданої вартості.

Продуктивність сільського господарства є визначальним чинником забезпечення продовольчої безпеки, оскільки вона відображає ефективність використання ресурсів у процесі виробництва аграрної продукції. У загальному економічному розумінні продуктивність характеризує співвідношення між обсягом виробленої продукції та витратами ресурсів – земельних, трудових, матеріально-технічних і фінансових.

У контексті продовольчої безпеки продуктивність набуває багатовимірного значення. З одного боку, зростання продуктивності сприяє збільшенню обсягів виробництва продовольства, що безпосередньо впливає на його фізичну доступність. З іншого – підвищення ефективності виробництва дозволяє знижувати собівартість продукції, що позитивно позначається на економічній доступності продуктів харчування для населення.

Важливим аспектом є те, що продуктивність не обмежується лише кількісними показниками. У сучасних умовах вона також включає якісні характеристики виробництва, зокрема раціональне використання природних ресурсів, екологічну сталість та здатність аграрного сектору адаптуватися до зовнішніх викликів, таких як кліматичні зміни чи економічна нестабільність. Таким чином, продуктивність виступає не лише як показник ефективності, але і як індикатор стійкості продовольчої системи.

Економічна сутність продуктивності також проявляється через її вплив на доходи сільськогосподарських виробників. Підвищення продуктивності праці та землі сприяє зростанню прибутковості аграрного виробництва, що створює передумови для інвестування в розвиток галузі, впровадження інновацій та модернізацію виробничих процесів. У свою чергу, це формує позитивний мультиплікативний ефект для економіки в цілому.

У контексті досягнення продовольчої безпеки важливо враховувати і соціальний вимір продуктивності. Зростання ефективності аграрного сектору може сприяти підвищенню рівня зайнятості та доходів у сільській місцевості, однак за певних умов воно також може супроводжуватися структурними змінами на ринку праці. Це потребує збалансованої державної політики, спрямованої на підтримку малих виробників і розвиток людського капіталу.

Отже, продуктивність сільського господарства є фундаментальним чинником забезпечення продовольчої безпеки, що поєднує економічні, соціальні та екологічні аспекти. Її зростання виступає необхідною умовою не лише для збільшення обсягів виробництва продовольства, але й для формування стійкої та ефективної продовольчої системи.

2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Нормативно-правове забезпечення реалізації Цілей сталого розвитку (ЦСР) в Україні сформовано як цілісну багаторівневу систему стратегічних, програмних і секторальних документів, що забезпечують інтеграцію глобальних зобов'язань у національну політику та практику державного управління. Міжнародно-правовою основою є Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року, ухвалений у 2015 році державами-членами Організації Об'єднаних Націй. Приєднавшись до цього документа, Україна взяла на себе зобов'язання адаптувати 17 Цілей сталого розвитку та 169 відповідних завдань до національного контексту з урахуванням соціально-економічних особливостей країни.

Ключовим етапом національної адаптації стало ухвалення Національної доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», яка визначила систему з 17 національних цілей, 86 завдань та відповідних індикаторів моніторингу до 2030 року [6]. Імплементация ЦСР була інституційно закріплена рішеннями Кабінету Міністрів України, що передбачають інтеграцію цілей у державне стратегічне планування, визначення відповідальних органів виконавчої влади та формування системи статистичного супроводу.

Цілі сталого розвитку інтегровані у низку ключових державних стратегій, зокрема у стратегії сталого розвитку, регіонального розвитку, продовольчої безпеки, а також у секторальні документи розвитку аграрного сектору та програми післявоєнного відновлення. У контексті реалізації Цілі 2 особливого значення набуває нормативне регулювання земельних відносин, забезпечення якості та безпечності харчових продуктів, державної підтримки сільського господарства, а також екологічної та природоохоронної політики. Важливим доповненням є орієнтація на підвищення продуктивності сільського господарства як ключового чинника продовольчої безпеки та сталого розвитку аграрної сфери.

Система моніторингу реалізації ЦСР ґрунтується на національних індикаторах, гармонізованих із глобальною системою показників. Координацію статистичного забезпечення здійснює Державна служба статистики України, яка формує офіційні дані щодо прогресу досягнення цілей. Важливим інструментом прозорості та підзвітності є підготовка добровільних національних оглядів, що презентуються на міжнародному рівні.

Інституційний механізм реалізації ЦСР передбачає міжвідомчу координацію, чіткий розподіл відповідальності між профільними міністерствами, інтеграцію цілей у бюджетне планування та узгодження державної політики з євроінтеграційним курсом України. У межах Цілі 2 провідну роль відіграють органи, відповідальні за аграрну політику, економічний розвиток, соціальну сферу та охорону довкілля.

Загалом нормативно-правова база реалізації ЦСР в Україні характеризується стратегічною спрямованістю, міжсекторальністю, наявністю індикативної системи оцінювання прогресу та здатністю адаптуватися до сучасних викликів, зокрема пов'язаних із воєнним станом і необхідністю відновлення економіки.

Водночас подальшого вдосконалення потребують питання узгодженості стратегічних документів, посилення відповідальності за досягнення цільових показників, інтеграції ЦСР у середньострокове бюджетне планування та розширення їх імплементації на регіональному рівні.

У зв'язку зі збройною агресією російської федерації та викликами, які поставили перед Україною, виникла необхідність оновлення (актуалізації) завдань та індикаторів Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР), а також необхідність визначення завдань до кожної Цілі та цільових значень до кожного індикатора, як орієнтири у діяльності державних органів і, відповідно, виникла потреба у перегляді розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 686 «Питання збору даних для моніторингу реалізації цілей сталого розвитку».

Важливим нормативним актом у сфері забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку в Україні є Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1190-р від 29 листопада 2024 року «Деякі питання забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку в Україні» [7]. Цей документ визначає системну основу державної політики у відповідній сфері та спрямований на узгодження зусиль органів влади щодо реалізації ЦСР. Розпорядження встановлює ключові напрями діяльності, закріплює відповідальних виконавців і визначає механізми реалізації, що забезпечують інтеграцію Цілей сталого розвитку у стратегічне та програмне планування. Окрему увагу приділено формуванню підходів до розроблення галузевих стратегій і планів дій, а також підвищенню рівня обізнаності суспільства щодо значення ЦСР.

Документом затверджено систему національних завдань, відповідних індикаторів та їх цільових значень до 2030 року, а також визначено координаторів за кожною з 17 глобальних цілей. Це створює підґрунтя для послідовного моніторингу прогресу та підвищення ефективності державної політики у сфері сталого розвитку. Інтеграція ЦСР у державну політику здійснюється на засадах принципу «нікого не залишити осторонь», що передбачає орієнтацію на виявлення та врахування потреб вразливих груп населення.

Встановлено, що 17 індикаторів, які містяться в додатку до Розпорядження 1190-р, є орієнтирами у діяльності державних органів, оскільки враховуватимуться під час розроблення проєктів прогнозних і програмних документів, нормативно-правових актів, а отже матимуть визначальне значення для всієї правової системи в Україні.

Система глобальних індикаторів Цілей сталого розвитку налічує 232 показники, які застосовуються для оцінювання прогресу у досягненні визначених на міжнародному рівні цілей до 2030 року, а також для проведення міждержавних порівнянь. Водночас не всі з цих індикаторів підходять до українських умов, оскільки за окремими з них відсутні належні джерела даних або існують обмеження щодо їх збору та обробки. Загалом в Україні сформовано інституційно та нормативно закріплену основу реалізації Цілей сталого розвитку, яка створює передумови для їх досягнення до 2030 року за умови послідовної державної політики, підвищення ефективності управління та належного ресурсного забезпечення.

3. ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПРОДОВОЛЬЧУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

Повномасштабна війна стала визначальним чинником глибокої трансформації продовольчої системи України. Порухення виробничих, логістичних і економічних процесів суттєво вплинули як на внутрішню продовольчу безпеку, так і на позиції країни на світовому аграрному ринку. Цей вплив має комплексний характер і охоплює всі етапи – від виробництва сільськогосподарської продукції до її споживання.

У сфері сільськогосподарського виробництва наслідки війни проявилися у скороченні посівних площ, особливо в регіонах, що зазнали активних бойових дій або тимчасової окупації. Значних втрат зазнали технічні ресурси та виробнича інфраструктура. Додатковим обмеженням стало мінування значних територій, що унеможлиблює їх повноцінне використання у коротко- та середньостроковій перспективі. Водночас аграрний сектор зіткнувся з дефіцитом трудових ресурсів через мобілізацію та внутрішнє переміщення населення. Сукупність цих факторів призвела до зниження обсягів виробництва окремих культур і підвищення загальних ризиків функціонування галузі.

Суттєвих змін зазнала й логістична система. До початку війни ключову роль в експорті аграрної продукції відігравали морські порти, проте їх блокування та обмеження роботи змусили переорієнтуватися на альтернативні маршрути – залізничні та автомобільні. Це спричинило зростання вартості транспортування, перевантаження нових логістичних напрямків і тимчасове скорочення обсягів експорту. Як наслідок, зменшилися доходи виробників і валютні надходження держави.

Війна також істотно вплинула на цінову ситуацію та економічну доступність продовольства. Зростання витрат виробництва та інфляційні процеси зумовили підвищення цін на продукти харчування, що на тлі зниження доходів населення призвело до падіння купівельної спроможності. У різних регіонах країни спостерігається нерівномірний доступ до продовольства, причому найбільш уразливими залишаються домогосподарства з низькими доходами та внутрішньо переміщені особи.

Гуманітарний вимір продовольчої проблематики також загострився. Зросла кількість населення, яке потребує допомоги, окремі регіони стали залежними від зовнішніх поставок продовольства, підвищилися ризики недоїдання та погіршення якості харчування. У цих умовах вагому роль відіграють міжнародні та національні гуманітарні організації, що забезпечують базові потреби населення.

Продовольча система та продовольча безпека є взаємопов'язаними, але різними за змістом поняттями. Продовольча система охоплює сукупність процесів, інституцій і учасників, що забезпечують виробництво, переробку, транспортування, розподіл і споживання продуктів харчування. Вона відображає функціонування всього ланцюга «від виробника до споживача» та включає економічні, соціальні й екологічні аспекти.

Натомість продовольча безпека характеризує стан забезпеченості населення продовольством і є результатом ефективності функціонування продовольчої системи. Вона передбачає наявність достатньої кількості продуктів харчування, фізичний і економічний доступ до них, а також їхню якість і безпечність для споживання.

Продовольча безпека є одним із ключових елементів національної безпеки кожної країни. Для України, яка традиційно була одним із провідних аграрних експортерів світу, питання забезпечення стабільного виробництва, доступу до якісних харчових продуктів і сталого функціонування агропродовольчої системи завжди мало стратегічне значення. Однак з початком повномасштабної російсько-української війни продовольча безпека України зазнала серйозних викликів. Збройна агресія призвела до масштабного руйнування інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів, скорочення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та зміни структури споживання. Бойові дії охопили території з високою концентрацією аграрного виробництва, що негативно вплинуло на національний продовольчий ринок і експортний потенціал країни [8].

За таких умов Україна зіткнулась не лише з необхідністю оперативного реагування на кризи, пов'язані з дефіцитом продовольства у певних регіонах, а й з потребою переосмислення стратегічних підходів до забезпечення продовольчої безпеки в довгостроковій перспективі. Зміни кліматичних умов, військові ризики, глобальна економічна нестабільність і соціальні зміни формують нову реальність, у якій агропродовольча система має бути гнучкою, стійкою та інноваційною. Таким чином, продовольча система виступає основою, яка формує умови для досягнення продовольчої безпеки, тоді як продовольча безпека є ключовим показником її результативності [8].

Вплив війни виходить за межі національного рівня. Україна, як один із провідних експортерів зернових і олійних культур, відіграє важливу роль у глобальній продовольчій системі. Порушення експортних поставок призвело до дестабілізації світових ринків, зростання цін на продовольство та підвищення ризиків продовольчої кризи у країнах-імпортерах.

Попри значні виклики, продовольча система України демонструє здатність до адаптації. Відбувається розвиток альтернативних логістичних маршрутів, переорієнтація виробництва, посилюється підтримка з боку держави та міжнародних партнерів, впроваджуються нові технології й підходи до ведення господарства. Ці процеси формують основу для підвищення стійкості системи в довгостроковій перспективі.

Отже, війна суттєво ускладнила досягнення Цілей сталого розвитку і зокрема Цілі 2, створивши системні ризики для продовольчої безпеки України. Водночас вона стала каталізатором структурних змін у продовольчій системі. Подальший прогрес буде залежати від ефективності відновлення інфраструктури, підтримки аграрного сектору та впровадження сталих моделей розвитку.

Розвиток аграрного сектору в умовах війни базується на забезпеченні продовольчої безпеки, розмінуванні земель, підтримці експорту через логістич-

ні «шляхи солідарності» та розширенні переробки для створення доданої вартості всередині країни (рис. 1).

Рис. 1. Основні засади функціонування аграрної галузі України

Реалізація зазначених напрямів безпосередньо сприяє досягненню низки Цілей сталого розвитку, зокрема: подоланню голоду (Ціль 2), забезпеченню гідної праці та економічного зростання (Ціль 8), розвитку інновацій та інфраструктури (Ціль 9), відповідальному споживанню і виробництву (Ціль 12), а також збереженню екосистем суші (Ціль 15).

4. ОЦІНКА ПРОДУКТИВНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

Сільське господарство є багатогалузевою системою, у якій рослинництво і тваринництво тісно взаємопов'язані та взаємодоповнюють одне одного. Кожна з цих галузей виконує важливу роль у формуванні загальної продуктивності аграрного сектору: рослинництво забезпечує кормову базу і сировину для переробки, тоді як тваринництво створює продукцію з високою доданою вартістю та сприяє більш ефективному використанню ресурсів.

Збалансований розвиток галузей сільського господарства є ключовою умовою підвищення продуктивності, оскільки дозволяє раціонально використовувати землю, трудові та матеріальні ресурси. Порушення цієї взаємодії, зокрема скорочення тваринництва, негативно впливає на ефективність агровиробництва загалом, знижує рівень переробки продукції та стримує розвиток продовольчої безпеки країни.

Аграрний сектор в умовах воєнних викликів функціонує під впливом підвищених ризиків та значних обмежень, пов'язаних із порушенням виробничих і логістичних процесів. Війна спричиняє скорочення ресурсної бази, ускладнює доступ до ринків збуту, а також негативно впливає на кадрове забезпечення та інвестиційну активність галузі. Попри це, агросектор демонструє відносну стійкість, адаптуючись до нових умов господарювання через зміну структури виробництва, оптимізацію витрат та пошук альтернативних каналів реалізації продукції. Водночас ефективність його функціонування значною мірою залежить від рівня державної підтримки, безпекової ситуації та здатності підприємств швидко реагувати на зовнішні виклики.

Тваринництво. У 2021–2024 роках динаміка виробництва продукції тваринництва в господарствах усіх категорій характеризується загальною тенденцією до скорочення обсягів із короткочасним відновленням у 2023 році. У 2022 році порівняно з 2021 роком спостерігається зниження виробництва за всіма видами продукції. Загальний обсяг живої маси вирощування тварин зменшився на 11,3%, що було зумовлено скороченням виробництва ВРХ на 18,2%, свиней на 9,8% та птиці на 10,1%. Виробництво молока також знизилося на 10,9% (табл. 1).

У 2023 році відбулося часткове відновлення окремих показників. Загальний обсяг вирощування тварин зріс на 5,0% порівняно з 2022 роком. Позитивна динаміка спостерігалася у виробництві ВРХ (+3,0%), свиней (+2,0%) та особливо птиці (+7,2%). Водночас виробництво молока продовжило скорочуватися (-4,3%), що свідчить про стійкі негативні тенденції у молочному скотарстві.

У 2024 році ситуація знову погіршилася. Загальний обсяг живої маси вирощування тварин скоротився на 26,9% порівняно з 2023 роком. Найбільш різке падіння зафіксовано у виробництві ВРХ (-66,0%), що вказує на глибоку кризу в цій галузі. Виробництво свиней також суттєво зменшилося (-43,0%). У птиківництві спад був менш значним (-7,8%), що підтверджує відносну стабільність цієї галузі. Виробництво молока продовжило знижуватися (-7,6%), зберігаючи негативну тенденцію протягом усього досліджуваного періоду.

Таблиця 1

**Динаміка виробництва продукції тваринництва
у господарствах усіх категорій у 2021-2024 рр.**

Вид продукції	2021	2022	2023	2024	2022 до 2021, %	2023 до 2022, %	2024 до 2023, %
Жива маса вирощування сільськогосподарських тварин, тис. т, у т. ч.	3329,8	2954,8	3102,9	2269,5	88,7	105,0	73,1
ВРХ	475,1	388,4	399,9	136,0	81,8	103,0	34,0
свині	971,2	875,9	893,3	509,6	90,2	102,0	57,0
птиця свійська усіх видів	1825,4	1641,2	1759,9	1622,2	89,9	107,2	92,2
молоко (валовий надій)	8713,9	7767,7	7430,4	6862,7	89,1	95,7	92,4

Джерело: Держстат України [9].

Показовим для характеристики стану тваринництва є аналіз стану справ у молочному скотарстві, у якому у період 1990–2025 років спостерігаються суттєві структурні та кількісні зміни. Загальна чисельність поголів'я корів скоротилася з 8378 тис. голів у 1990 році до 1155 тис. у 2025 році, тобто більш ніж у сім разів [9]. Водночас виробництво молока зменшилося з 24508 тис. т до 6863 тис. т – більше ніж утричі (табл. 2). Це свідчить про підвищення продуктивності корів, оскільки спад поголів'я відбувався швидше, ніж зменшення обсягів виробництва.

Таблиця 2

**Динаміка ключових показників розвитку молочного скотарства
у 1990 – 2025 роках [9]**

Показник	1990	2000	2010	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Усі категорії господарств									
Поголів'я корів, тис. гол.	8378	4958	2631	1789	1673	1544	1353	1263	1155
Виробництво молока, тис. т	24508	12658	11248	9264	8714	7768	7430	7246	6863
Сільськогосподарські підприємства									
Поголів'я корів, тис. гол.	6192	1851	589	439	424	425	394	382	386
Частка підпри- ємств, %	73,9	37,3	22,4	24,5	25,3	27,5	29,1	30,2	33,4
Виробництво молока, тис. т	18634	3669	2217	2761	2768	2644	2810	2999	3186
Частка підпри- ємств, %	76,0	29,0	19,7	29,8	31,8	34,0	37,8	41,4	46,4
Господарства населення									
Поголів'я корів, тис. гол.	2187	3107	2042	1350	1249	1119	959	881	769
Частка насе- лення, %	26,1	62,7	77,6	75,5	74,7	72,5	70,9	69,8	66,6
Виробництво молока, тис. т	5874	8989	9031	6502	5946	5124	4621	4248	3677
Частка насе- лення, %	24,0	71,0	80,3	70,2	68,2	66,0	62,2	58,6	53,6

У сільськогосподарських підприємствах скорочення поголів'я корів відбулося особливо інтенсивно: їх кількість зменшилася з 6192 тис. голів у 1990 році до 386 тис. голів у 2010 році, тобто майже у 16 разів. Водночас обсяги виробництва молока також знизилися, проте менш різкими темпами – з 18634 тис. т до 3186 тис. т. Унаслідок цього частка сільськогосподарських підприємств у загальному поголів'ї корів скоротилася з 73,9% у 1990 році до 22,4% у 2010 році. Надалі простежується позитивна динаміка: до 2025 року цей показник зріс до 33,4%. Подібні зміни характерні й для виробництва молока: після зниження частки підприємств до 19,7% у 2010 році вона поступово збільшилася до 46,4% у 2025 році. Така тенденція свідчить про зміцнення позицій сільськогосподарських підприємств та поступове відновлення ролі великотоварного виробництва молока.

У господарствах населення спостерігалася протилежна тенденція. Упродовж 1990–2010 років їхнє значення у виробництві молока суттєво зросло: частка цієї категорії господарств досягла максимального рівня – 80,3% у 2010 році. Однак у наступні роки розпочалося поступове скорочення їхньої ролі. Станом на 2025 рік частка господарств населення у загальному обсязі виробництва молока знизилася до 53,6%, а в структурі поголів'я корів – до 66,6%. Одночасно скоротилися й абсолютні показники: чисельність поголів'я зменшилася з 2187 до 769 тис. голів, а обсяги виробництва молока – з 5874 до 3677 тис. т.

Загалом розвиток галузі можна поділити на три етапи. У 1990-х роках відбулося різке скорочення виробництва та занепад сільськогосподарських підприємств. У 2000–2010 роках домінуючу роль відігравали господарства населення. Починаючи з 2010 року спостерігається поступове відновлення підприємств і зростання їхньої частки у виробництві молока.

Отже, основною сучасною тенденцією є перехід до більш ефективного, індустріалізованого виробництва, що супроводжується зменшенням загального поголів'я, але підвищенням продуктивності та поступовим зміцненням позицій сільськогосподарських підприємств.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що у досліджуваний період тваринництво зазнало значного скорочення, особливо у 2022 та 2024 роках. Незважаючи на часткове відновлення у 2023 році, у 2024 році відбулося поглиблення спаду. Найбільш стійкою галуззю виявилось птахівництво, тоді як виробництво ВРХ зазнало найбільших втрат. Виробництво молока характеризується стабільною тенденцією до зниження без ознак відновлення.

Українське тваринництво у 2025 році стоїть на переломному етапі: галузь переживає трансформацію під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів, потребуючи адаптації до нових умов ринку й стандартів.

Незважаючи на виклики останніх років, обсяги виробництва у секторі тваринництва демонструють позитивну тенденцію. За даними Асоціації тваринників України, загальна кількість поголів'я ВРХ відновилася до 85 % довоєнного рівня, а виробництво молока зросло на 8 % порівняно з 2024 роком. Однак проблеми фінансування та логістики все ще стримують подальший ріст. Успіх аграрного сектору значною мірою залежить від здатності виробників модернізувати фермерські потужності та інтегрувати інноваційні практики [10].

Галузь стикається із рядом серйозних проблем, які потребують негайного реагування з боку держави та бізнесу.

Перший виклик – витрати на корми та енергоносії, що залишаються високими. 2025-го року ціни на комбікорми зросли в середньому на 15 %, що істотно вплинуло на маржинальність господарств.

Другий – кадровий дефіцит. Молоді спеціалісти з агровузів неохоче йдуть у тваринницький сектор, що призводить до зменшення продуктивності.

Третій – вимоги до якості продукції. Українським виробникам потрібно адаптуватися до стандартів ЄС і світових регуляторів.

Ось стислий огляд проблем:

- Високі ціни на корми, енергоносії, ветеринарні препарати.
- Недостатнє фінансування модернізації інфраструктури.
- Брак кваліфікованих кадрів та інженерів.
- Неузгодженість законодавства з європейськими нормами.
- Конкуренція на зовнішніх ринках із боку імпортерів.

Нові виклики включають також екологічні стандарти: зростаючі регуляції щодо зменшення викидів парникових газів у сільському господарстві змушують інвестувати в «чисті» технології. Це створює тиск, але і відкриває нові можливості для розвитку екологічного напрямку.

Уряд України активізував підтримку аграрного сектору через пільгові кредити, здешевлення енергоносіїв і субсидовані програми оновлення обладнання.

Важливо зазначити, що державні та міжнародні гранти йдуть поряд із приватними інвестиціями у розвиток новітніх технологій. Різноманітні програми створюють фундамент для стабілізації та зростання інвестицій в агросектор, зокрема у тваринництво. Водночас залишається потреба в прозорому механізмі розподілу коштів та контролю за їх ефективним використанням.

Для подальшого розвитку тваринництва необхідно зосередитися на декількох напрямках:

- ◆ Експансія на експортні ринки – нішеві продукти: органічне м'ясо, молоко, продукція з доданою вартістю.
- ◆ Розвиток кооперації – об'єднання сільгоспвиробників для спільних ресурсів та доступу до великих ринків.
- ◆ Освіта і підготовка кадрів – державна підтримка курсів, стажувань, програм обміну досвідом з ЄС.
- ◆ Екологічний підхід – «зелені» сертифікати, вуглецевий слід, ефективне управління відходами.
- ◆ Підсилення державного регулювання – прозорість, контроль якості, боротьба з фальсифікацією продукції.

Стратегічні кроки, згадані вище, формують основу для стабільної модернізації галузі тваринництва та досягнення її конкурентоспроможності на глобальному рівні.

Українське сільське господарство у 2025 році демонструє потенціал для суттєвого зростання, проте перебуває на перехресті викликів: високі витрати,

кадровий голод, технічна відсталість. Разом із тим, підтримка з боку держсектору, інновації та спрямовані стратегії розвитку здатні стати каталізатором позитивних змін. Важливо, щоб аграрний сектор України рухався в напрямку цифровізації, екологічних рішень та експорту товарів високої доданої вартості. Тільки комплексний підхід дасть змогу не лише відновити потенціал, а й забезпечити довгостроковий розвиток аграрної сфери.

Рослинництво. Український аграрний сектор продовжує демонструвати високу стійкість та адаптивність до ризиків воєнного часу і в галузі рослинництва. Попри постійні атаки з боку агресора, які спрямовані на знищення інфраструктури агросектора та створення продовольчої кризи, Україна забезпечує внутрішню продовольчу безпеку й далі зміцнює свої позиції на світовому ринку продовольства.

За даними Мінагрополітики, у 2024 р. Україна майже вийшла на показник експорту агропродовольчої продукції довоєнного періоду – 24,5 млрд дол. США, що становило 59% загального експорту. Це є другим історичним рекордом (у 2021 р. відповідний показник сягнув 27,7 млрд дол. США). Загалом у 2024 р. Україна експортувала 78,3 млн т аграрної продукції [11].

У вартісних обсягах експорту найбільша частка припадає на соняшникову олію – 21% (її експортовано майже 6 млн т на 5,1 млрд дол. США), кукурудзу – 21% (29,6 млн т на 5 млрд дол. США), а також пшеницю – 15% (20,6 млн т на 3 млрд дол. США). Серед лідерів експорту також: ріпак – 7 % (3,8 млн т на 1,8 млрд дол. США); соя – 5% (3,4 млн т на 1,3 млрд дол. США); макуха й залишки, одержані під час добування рослинних жирів і олій – 4% (4,7 млн т на 1 млрд дол. США). Ячменю експортовано 3,3 млн т на 557 дол. США (2%) [11].

Завдяки роботі Чорноморського коридору, який забезпечують ЗСУ, українські аграрії у 2024/25 маркетинговому році вперше за час повномасштабної війни мають прибуток від усіх видів зернових, оскільки реалізують вирощений врожай, виходячи з ринкової кон'юнктури, а не фізичної можливості здійснювати експорт. У січні 2025 р. відбулося зростання цін на всі види зернових проти аналогічного періоду минулого року. У березні 2025 року ціни на елеваторах центральної України перебували на таких рівнях: на пшеницю – близько 193 дол. США/т (+73 дол. США/т); кукурудзу – 177 дол. США/т (+63 дол. США/т), ячмінь – 166 дол. США/т (+87 дол. США/т) [12].

Таблиця 3 відображає динаміку виробництва зернових і зернобобових культур, яка впродовж 2021–2025 рр. в Україні характеризувалася нестабільністю.

У 2021 році господарствами усіх категорій було вироблено 860104,4 тис. ц продукції, однак уже у 2022 році цей показник скоротився до 538637,1 тис. ц, або до 62,6 % від рівня попереднього року. Таке різке падіння було наслідком негативного впливу воєнних дій, скорочення посівних площ, порушення логістичних ланцюгів та ускладнення ведення сільськогосподарського виробництва.

У 2023 році спостерігалось часткове відновлення виробництва до 597722,2 тис. ц, проте вже у 2024 році обсяг виробництва зменшився до 562460 тис. ц, а у 2025 році – до 544968 тис. ц. Водночас порівняно з 2022 роком виробництво у 2025 році було лише на 1,2 % вищим, тоді як відносно 2024 року

скоротилося на 3,1 %, що свідчить про відсутність стійкої тенденції до відновлення галузі.

Таблиця 3

**Динаміка виробництва культур зернових і зернобобових
за 2021–2025 рр, тис. ц**

Виробник	2021	2022	2023	2024	2025	2022 до 2021, %	2025 до 2022, %	2025 до 2024, %
Господарства усіх категорій	860104,4	538637,1	597722,2	562460	544968	62,6	101,2	96,9
Підприємства	696891,1	423152,3	477163,8	449698,9	436221	60,7	103,1	97,0
Господарства населення	163213,3	115484,8	120558,4	112761,1	108747	70,8	94,2	96,4

Джерело: Держстат України [9].

Основними виробниками зернових і зернобобових культур залишалися сільськогосподарські підприємства, на які припадало понад 80% загального обсягу виробництва. У 2021 році ними було вироблено 696891,1 тис. ц продукції, тоді яку 2022 році обсяг скоротився до 423152,3 тис. ц, або до 60,7% від рівня 2021 року. У 2023 році виробництво зросло до 477163,8 тис. ц, однак у наступні два роки знову мало тенденцію до зниження і становило 449698,9 тис. ц у 2024 році та 436221 тис. ц у 2025 році. Незважаючи на те, що у 2025 році показник перевищував рівень 2022 року на 3,1 %, порівняно з 2024 роком він зменшився на 3,0 %.

Господарства населення також зазнали скорочення обсягів виробництва. Якщо у 2021 році вони виробили 163213,3 тис. ц зернових і зернобобових культур, то у 2022 році цей показник знизився до 115484,8 тис. ц, або до 70,8 % від рівня попереднього року. У 2023 році спостерігалось незначне збільшення виробництва до 120558,4 тис. ц, однак у 2024–2025 роках обсяги знову скорочувалися і становили відповідно 112761,1 та 108747 тис. ц. Порівняно з 2022 роком виробництво у 2025 році було меншим на 5,8 %, а відносно 2024 року – на 3,6 %.

Таким чином, аналіз даних свідчить, що після різкого спаду виробництва у 2022 році галузь не змогла повністю відновити довоєнні обсяги. Незважаючи на певне покращення у 2023 році, у наступні роки знову спостерігалось поступове скорочення виробництва. Визначальну роль у формуванні валового збору зернових і зернобобових культур продовжували відігравати сільськогосподарські підприємства, тоді як частка господарств населення залишалася значно меншою.

Олійні культури належать до стратегічно важливих видів сільськогосподарської продукції, оскільки характеризуються високим попитом як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Тому аналіз динаміки їх виробництва дає змогу оцінити тенденції розвитку аграрного сектору та ефективність функціонування товаровиробників.

Аналіз даних таблиці 4 свідчить, що протягом 2021–2025 рр. виробництво олійних культур в Україні зазнавало значних коливань. Найвищий обсяг вироб-

ництва було зафіксовано у 2021 році – 228969 тис. ц. Уже в 2022 році через несприятливі економічні та воєнні умови валовий збір скоротився до 181379 тис. ц, що становило 79,2 % від рівня попереднього року. У 2023 році виробництво майже відновилося і досягло 218228,8 тис. ц, однак позитивна динаміка не збереглася. У 2024 році обсяг виробництва знизився до 212848,1 тис. ц, а у 2025 році – до 179097 тис. ц. Таким чином, у 2025 році було вироблено на 15,9 % менше олійних культур, ніж у 2024 році, а порівняно з 2022 роком показник практично не змінився і становив 98,7 %.

Таблиця 4

**Динаміка виробництва культур олійних
за 2021-2025 рр, тис. ц**

Виробник	2021	2022	2023	2024	2025	2022 до 2021, %	2025 до 2022, %	2025 до 2024, %
Господарства усіх категорій	228969	181379	218228,8	212848,1	179097	79,2	98,7	84,1
Підприємства	203181,7	164631,5	200440,6	196783,9	165182	81,0	100,3	83,9
Господарства населення	25787,3	16747,5	17788,2	16064,2	13915	64,9	83,1	86,6

Джерело: Держстат України [9].

Виробництво олійних культур переважно забезпечували сільськогосподарські підприємства, на які припадало майже дев'ять десятих загального валового збору. У 2021 році вони виробили 203181,7 тис. ц продукції. У 2022 році цей показник знизився до 164631,5 тис. ц (81,0 % до рівня 2021 року), після чого у 2023 році збільшився до 200440,6 тис. ц. Проте вже у 2024–2025 роках спостерігалось повторне скорочення виробництва – до 196783,9 та 165182 тис. ц відповідно. Незважаючи на те, що у 2025 році обсяг виробництва майже відповідав рівню 2022 року (100,3 %), він залишався значно нижчим від показників 2021 та 2023 років.

Господарства населення займали незначну частку у виробництві олійних культур, проте їх діяльність також характеризувалася нестійкою динамікою. Після скорочення виробництва з 25787,3 тис. ц у 2021 році до 16747,5 тис. ц у 2022 році у 2023 році спостерігалось незначне зростання до 17788,2 тис. ц. Надалі тенденція змінилася на спадну: у 2024 році було вироблено 16064,2 тис. ц, а у 2025 році – лише 13915 тис. ц. Це на 16,9 % менше, ніж у 2022 році, та на 13,4 % менше порівняно з 2024 роком.

Отже, динаміка виробництва олійних культур упродовж досліджуваного періоду була нестабільною. Після часткового відновлення у 2023 році галузь знову перейшла до скорочення обсягів виробництва, що свідчить про збереження негативного впливу зовнішніх факторів на її розвиток. Водночас провідна роль у виробництві олійних культур належала сільськогосподарським підп-

приємствам, тоді як частка господарств населення залишалася незначною та мала тенденцію до подальшого зменшення.

Щодо цукрових буряків фабричних, то у 2021–2025 рр. їх виробництво в Україні характеризувалося значними коливаннями. У 2021 році господарствами усіх категорій було вироблено 108538,8 тис. ц продукції. У 2022 році обсяг виробництва скоротився до 99414,6 тис. ц, що становило 91,6 % від рівня попереднього року. Незважаючи на складні умови господарювання, вже у 2023 році виробництво суттєво зросло до 131297,1 тис. ц, перевищивши показник 2021 року майже на 21 %. У 2024 році обсяг виробництва залишався відносно високим і становив 127982,1 тис. ц, проте у 2025 році відбулося різке скорочення до 91603 тис. ц або на 28,4 %. Порівняно з 2022 роком цей показник становив лише 92,1 % (табл. 5).

Таблиця 5

**Динаміка виробництва буряку цукрового фабричного
за 2021-2025 рр, тис. ц**

Виробник	2021	2022	2023	2024	2025	2022 до 2021, %	2025 до 2022, %	2025 до 2024, %
Господарства усіх категорій	108538,8	99414,6	131297,1	127982,1	91603	91,6	92,1	71,6
Підприємства	103537	95079,3	126959,9	124277,4	87973	91,8	92,5	70,8
Господарства населення	5001,8	4335,3	4337,2	3704,7	3630	86,7	83,7	98,0

Джерело: Держстат України [9].

Основними виробниками цукрових буряків традиційно були сільськогосподарські підприємства, які забезпечували понад 95 % загального виробництва. У 2021 році ними було вироблено 103537 тис. ц продукції, а у 2022 році – 95079,3 тис. ц, або 91,8 % від рівня попереднього року. Найвищого значення показник досяг у 2023 році – 126959,9 тис. ц, після чого у 2024 році дещо зменшився до 124277,4 тис. ц. У 2025 році виробництво скоротилося до 87973 тис. ц, що становило 92,5 % від рівня 2022 року та лише 70,8 % від обсягу 2024 року. Це свідчить про істотне зниження виробничої активності підприємств у останньому році досліджуваного періоду.

Виробництво цукрових буряків господарствами населення залишалося незначним і протягом досліджуваного періоду мало тенденцію до поступового скорочення. Якщо у 2021 році ними було вироблено 5001,8 тис. ц, то у 2022 році – 4335,3 тис. ц, або 86,7 % від рівня попереднього року. У 2023 році обсяг виробництва практично не змінився і становив 4337,2 тис. ц, після чого скоротився до 3704,7 тис. ц у 2024 році та до 3630 тис. ц у 2025 році. Порівняно з 2022 роком виробництво зменшилося на 16,3 %, тоді як відносно 2024 року скорочення було незначним і становило 2,0 %.

Слід зазначити, що існує висока залежність виробництва цукрових буряків від економічних умов, рівня ресурсного забезпечення та загальної ситуації в аграрному секторі країни.

Загалом аналіз свідчить, що найбільший спад виробництва основних сільськогосподарських культур відбувся у 2022 році, що може бути пов'язано з економічними та воєнними чинниками. У 2023 році спостерігалось часткове відновлення обсягів виробництва, проте у 2024 році знову відбулося помірне скорочення. Провідну роль у виробництві всіх видів культур стабільно відігравали сільськогосподарські підприємства.

Стосовно овочевої продукції слід зазначити, що втрати внаслідок повномасштабного вторгнення РФ на територію України значних площ, на яких вирощувалися овочі, мали свої негативні наслідки. Проте у 2023-2024 роках зросли посівні площі під овочеві культури в центральних та західних регіонах країни. Таким чином, у результаті переміщення аграріїв з півдня та переходу на нові районовані культури обсяги виробництва овочів частково відновились. У 2023 році вдалося компенсувати виробництво овочів до 10%, а 2024 року – ще на 6%.

Активно споруджуються овочесховища, адже ворог знищив овоче- та картоплесховищ потужністю майже 150 тис. т. У 2023 році було збудовано близько 15 овочесховищ потужністю 20 тис. т. Станом на грудень 2024 року було розпочато будівництво ще 22 сховищ потужністю близько 25 тис. т, які будуть призначені переважно для зберігання цибулі та коренеплодів [13].

У регіональному розрізі для забезпечення необхідних обсягів продукції у межах 1,8-2 млн т для задоволення внутрішніх потреб 2025 року планується довести збільшення площі вирощування:

- овочів (переважно борщового набору) – у Вінницькій, Хмельницькій, Тернопільській, Волинській, Рівненській, Закарпатській, Чернігівській, Одеській, Полтавській та ін. областях до 37-40 тис. га;
- теплолюбних культур (перець, баклажани, томати, кавуни, дині) – у Дніпропетровській, Одеській, Миколаївській, Кіровоградській, Черкаській областях до 25,0-26,5 тис. га.

Згідно з даними таблиці 6, у 2021–2023 роках виробництво основних овочевих культур у господарствах усіх категорій України зазнало суттєвих змін. Найбільші коливання обсягів виробництва спостерігалися у 2022 році, що пов'язано з негативним впливом воєнних дій, порушенням логістики, скороченням посівних площ та ускладненням виробничих процесів.

Найбільші обсяги виробництва традиційно припадали на картоплю. У 2021 році її було вироблено 213563,2 тис. ц, у 2022 році показник зменшився до 208992,1 тис. ц, або на 2,1 %. У 2023 році виробництво картоплі зросло до 213586,3 тис. ц, що на 2,2 % більше порівняно з 2022 роком і практично відповідає рівню 2021 року.

Виробництво капусти у 2022 році скоротилося на 11,4 % порівняно з 2021 роком – з 17404,6 до 15425,7 тис. ц. У 2023 році спостерігалось часткове відновлення виробництва до 15978,6 тис. ц, що на 3,6 % більше, ніж у попередньому році.

**Виробництво основних овочевих культур
у господарствах усіх категорій у 2021-2023 роках, тис. ц**

Види культур	2021	2022	2023	2022 до 2021, %	2023 до 2022, %
Картопля	213563,2	208992,1	213586,3	97,9	102,2
Капуста	17404,6	15425,7	15978,6	88,6	103,6
Огірки	10799,6	8255,9	8743,4	76,4	105,9
Помідори	24448,8	12574,7	16835,6	51,4	133,9
Цибуля	10243,6	8097,6	8890,1	79,1	109,8
Морква столова	8632,9	7483,7	8444,1	86,7	112,8
Буряк столовий	8473,5	7608,6	7774,3	89,8	102,2

Джерело: Держстат України [9].

Аналогічна тенденція характерна для огірків. У 2022 році їх виробництво зменшилося на 23,6 %, до 8255,9 тис. ц, однак у 2023 році обсяг зріс на 5,9 % і становив 8743,4 тис. ц.

Найбільшого скорочення зазнало виробництво помідорів. У 2022 році воно зменшилося майже вдвічі – з 24448,8 до 12574,7 тис. ц, або на 48,6 %. У 2023 році ситуація частково покращилася: виробництво зросло до 16835,6 тис. ц, що на 33,9 % більше порівняно з 2022 роком, проте рівень 2021 року так і не був досягнутий.

Виробництво цибулі у 2022 році скоротилося на 20,9 %, а у 2023 році збільшилося на 9,8 % і становило 8890,1 тис. ц. Подібна динаміка спостерігалася і щодо моркви столової: після зниження на 13,3 % у 2022 році, у 2023 році виробництво зросло на 12,8 % до 8444,1 тис. ц.

Найменші коливання характерні для виробництва столового буряка. У 2022 році обсяг скоротився на 10,2 %, а у 2023 році зріс лише на 2,2 %, до 7774,3 тис. ц.

Отже, у 2022 році для більшості овочевих культур спостерігалася значне скорочення виробництва, тоді як у 2023 році намітилася тенденція до поступового відновлення галузі, хоча за більшістю культур рівень виробництва ще не досяг показників 2021 року. Найстійкішими до кризових умов виявилися виробники картоплі та столового буряка, тоді як найбільших втрат зазнало виробництво помідорів.

За 2024 рік дані Держстату щодо виробництва овочів наявні лише по підприємствах, що унеможливорює порівняння з періодом 2021-2023 років по господарствах усіх категорій. Дані не наведено через їхню недостатню якість у зв'язку з відсутністю необхідних для розрахунків джерел статистичної інформації та адміністративних даних за категорією «господарства населення».

За даними Держстату у 2024 році порівняно з 2023 роком виробництво окремих овочевих культур у підприємствах України мало різноспрямовану ди-

наміку. Для частини культур спостерігалось зростання обсягів виробництва, тоді як для інших – подальше скорочення.

Виробництво картоплі у 2024 році становило 3840,0 тис. ц, що на 9,0 % менше порівняно з 2023 роком. Це свідчить про продовження тенденції до скорочення виробництва цієї культури у підприємствах (табл. 7).

Обсяг виробництва капусти у 2024 році зменшився до 735,2 тис. ц, або на 21,5 % порівняно з 2023 роком. Це є одним із найбільших спадів серед досліджуваних культур.

Водночас виробництво огірків у 2024 році зросло на 4,2 % і становило 350,8 тис. ц. Незважаючи на позитивну динаміку, обсяги виробництва залишаються нижчими за рівень 2021 року.

Таблиця 7

**Виробництво основних овочевих культур у підприємствах
у 2021-2024 роках, тис. ц**

Види культур	2021	2022	2023	2024	2024 до 2023, %	Частка під- приємств у 2023 р., %
Картопля	4946,3	4334,6	4220,4	3840,0	91,0	2,0
Капуста	1112,2	752,2	936,7	735,2	78,5	5,9
Огірки	470,4	248,5	336,8	350,8	104,2	3,9
Помідори	8717,4	1192,6	4624,4	5681,0	122,8	27,5
Цибуля	1075,6	533,4	1150,2	1346,5	117,1	12,9
Морква столова	998,4	567,9	945,2	719,1	76,1	11,2
Буряк столовий	501,5	к	422,6	540,6	127,9	5,4

Джерело: Держстат України [9].

Суттєве зростання спостерігалось у виробництві помідорів. У 2024 році підприємства виробили 5681,0 тис. ц помідорів, що на 22,8 % більше порівняно з 2023 роком. Це свідчить про поступове відновлення галузі після різкого спаду у 2022 році.

Виробництво цибулі також демонструвало позитивну тенденцію. У 2024 році його обсяг збільшився до 1346,5 тис. ц, що на 17,1 % більше, ніж у 2023 році. При цьому показник перевищив рівень 2021 року.

Виробництво моркви столової у 2024 році скоротилося на 23,9 % порівняно з 2023 роком і становило 719,1 тис. ц, що є найбільшим відносним спадом серед досліджуваних культур.

Позитивна динаміка характерна і для виробництва буряка столового. У 2024 році його виробництво зросло на 27,9 % порівняно з 2023 роком та досягло 540,6 тис. ц.

У підсумку у 2024 році порівняно з 2023 роком у підприємствах України спостерігалось зростання виробництва огірків, помідорів, цибулі та буряка столового, тоді як виробництво картоплі, капусти та моркви столової скоротилося. Найбільші темпи зростання були характерні для буряка столового та помідорів, а найбільше скорочення – для моркви столової та капусти.

Однак слід зазначити, що частка овочів, вирощених підприємствами, у загальних обсягах виробництва дуже незначна : картопля – 2,0 %, огірки – 3,9 %, буряк столовий – 5,4 %, капуста – 5,9 %, морква столова – 11,2 %, цибуля – 12,9 %. Найбільшу частку мають помідори – 27,5 %. Такі показники вказують на домінування у овочівництві господарств населення.

Стійкість аграрного сектору України безпосередньо впливає на макроекономічну рівновагу, платіжний баланс та фінансову стабільність держави. Навіть в умовах найбільших викликів, що постали перед країною, галузь зберігає статус одного з ключових джерел валютних надходжень та демонструє відносно високий рівень адаптивності порівняно з іншими секторами економіки. Разом з тим, висока залежність сільськогосподарського виробництва від природно-кліматичних умов, кон'юнктури світових ринків, логістичних можливостей і державної підтримки зумовлює її підвищену вразливість до кризових явищ. У цих умовах питання ефективного державного регулювання аграрного сектору набуло особливої актуальності, зокрема в період повномасштабної війни, що триває на території України з 2022 року. Воєнні дії спричинили суттєві втрати виробничих потужностей, руйнування аграрної та транспортної інфраструктури, зниження посівних площ, деградацію ґрунтів, мінування сільськогосподарських земель і скорочення доступу виробників до фінансових ресурсів. Так упродовж лютого 2022 – грудня 2024 років сукупні збитки аграрного сектору України оцінюються у 11,2 млрд доларів США, з яких 58% складають збитки за пошкоджену техніку та обладнання, 17 % – вартість ушкоджених складських приміщень, 17 % – вартість збитків за викрадені та знищені матеріально-технічні ресурси та продукцію, 8 % – інші витрати [14].

Збройна агресія російської федерації проти України, активні бойові дії та тривала окупація окремих територій зумовили масштабне забруднення земельних ресурсів і суттєво обмежують можливість здійснення господарської діяльності як у період воєнного стану, так і впродовж тривалого часу після завершення бойових дій. Значні площі земель стали непридатними для використання внаслідок мінування, наявності вибухонебезпечних предметів та руйнування інфраструктури. Це справляє значний негативний вплив на підвищення продуктивності сільського господарства.

5. ПОТОЧНИЙ СТАН ДОСЯГНЕННЯ ІНДИКАТОРІВ ЦІЛІ 2

У 2025 році Україна перебувала в умовах, коли досягнення Цілі 2 Цілей сталого розвитку, яка передбачає подолання голоду і розвиток сільського господарства, залишалося значно ускладненим через наслідки війни, яка триває, однак має і значний потенціал для відновлення та подальшого розвитку.

Починаючи з 2022 року, війна завдала серйозних ударів по сільськогосподарському сектору. Близько 25% сільськогосподарських земель постраждали, включаючи заміновані та пошкоджені площі. Ці втрати суттєво вплинули на обсяги сільськогосподарського виробництва, зокрема, на площі під пшеницею, які в 2024 році скоротились на 30%. У 2025 році ситуація дещо змінилась – пшениці було посіяно більше на 6,2 %, кукурудзи – на 12,1 %. Водночас зменшилися посіви жита – на 9,6 %, вівса – на 20,5 %, гречки – на 35,2 %. Внаслідок бойових дій також було втрачено значну кількість техніки, складів і елеваторів, що призвело до зниження ефективності виробництва та зберігання продукції.

У підсумку у 2025 році знизилось виробництво сільськогосподарської продукції на 6,8 %, у тому числі продукції рослинництва на 7,5 %, продукції тваринництва – на 4,1 %. Прогрес України у досягненні Цілі 2 у 2025 році є недостатнім і нерівномірним. Країна, безумовно, не змогла досягти цілей сталого розвитку в повному обсязі через екстремальні умови, зокрема війну та економічну нестабільність.

Незважаючи на труднощі воєнного часу, загалом продовольча ситуація в країні залишалася стабільною. Проте рівень продовольчої безпеки для частини населення погіршився, особливо вразливими є внутрішньо переміщені особи та жителі прифронтових областей. Продовольча вразливість підвищилась через зростання цін та економічні труднощі, зокрема через інфляцію та зниження купівельної спроможності.

5.1. Індекс споживчих цін на продукти харчування

У 2025 році індекс споживчих цін на продукти харчування становив 109,8%, що свідчить про загальне зростання цін на 9,8% (табл. 8). Проте підвищення було нерівномірним для різних груп товарів.

Таблиця 8

Індекси споживчих цін у 2025 р., %*

Індекс річний	У тому числі за продуктами харчування:								
	хліб	молоко	м'ясо	риба	яйця	цукор	олія та жири	овочі	фрукти
109,8	113,5	108,5	121,0	116,6	110,8	90,3	113,2	70,2	115,2

*За даними Міністерства фінансів України [15].

Найбільше подорожчали м'ясо (121,0%), риба (116,6%) та фрукти (115,2%), що вказує на суттєве зростання вартості білкових продуктів і частково імпортованої продукції. Також помітно зросли ціни на хліб (113,5%) та олію

і жири (113,2%). Менш значним було підвищення цін на яйця (110,8%) і молоко (108,5%), що свідчить про відносну стабільність цих базових продуктів.

Водночас спостерігалось зниження цін на окремі товари. Зокрема, цукор подешевшав до 90,3%, а овочі – до 70,2%, що є найбільшим зниженням серед усіх категорій. Це може бути пов'язано з високим урожаєм або перевищенням пропозиції над попитом.

Отже, у 2025 році загальна інфляція на продукти харчування була помірною, однак структура змін цін була неоднорідною: найбільше зросли ціни на м'ясо та рибу, тоді як овочі та цукор суттєво подешевшали.

У січні–травні 2026 року індекси споживчих цін на основні продукти харчування характеризувалися нерівномірною динамікою, що свідчить про вплив сезонних факторів, змін попиту та пропозиції на продовольчому ринку.

Ціни на хліб протягом аналізованого періоду переважно зростали. Найвищий індекс було зафіксовано у січні (106,68 %), після чого темпи зростання дещо уповільнилися, але залишалися позитивними (табл. 9). Це свідчить про стійку тенденцію до подорожчання хлібобулочних виробів.

Таблиця 9

Індекси споживчих цін у 2026 р., %*

Місяць	Індекси за продуктами харчування:								
	хліб	молоко	м'ясо	риба	яйця	цукор	олія	овочі	фрукти
Січень	106,68	106,67	99,34	102,66	100,99	98,47	100,00	114,43	107,53
Лютий	100,77	94,51	96,96	108,22	100,80	101,32	102,82	107,59	106,96
Березень	102,54	108,35	98,94	106,49	101,55	96,09	104,75	100,42	99,61
Квітень	102,11	95,59	104,48	99,54	102,45	103,74	104,46	98,42	102,57
Травень	104,87	106,90	101,33	106,20	96,25	103,55	101,56	92,33	106,57

*За даними Міністерства фінансів України [15].

Для молока характерними були значні коливання. Після зниження цін у лютому до 94,51 % відбулося суттєве зростання у березні до 108,35 %, а в травні індекс знову перевищив 106 %. Такі зміни можуть бути пов'язані із сезонними особливостями виробництва молочної продукції та змінами витрат виробників.

Ціни на м'ясо залишалися відносно стабільними. Найнижчий показник спостерігався у лютому (96,96 %), а найвищий – у квітні (104,48 %). Загалом коливання були незначними, що свідчить про відносну стабільність ринку м'ясної продукції.

Для риби протягом більшості місяців була характерна тенденція до зростання цін. Найвищий індекс зафіксовано у лютому (108,22 %), тоді як лише у квітні спостерігалось незначне зниження цін до 99,54 %. Це може бути пов'язано зі збільшенням витрат на транспортування та постачання рибної продукції.

Ціни на яйця змінювалися нерівномірно. Після незначного зростання у січні–квітні в травні відбулося помітне зниження індексу до 96,25 %. Такі коли-

вання є типовими для цієї категорії товарів через сезонний характер виробництва і зміну попиту.

Динаміка цін на цукор була різноспрямованою. У січні та березні спостерігалось зниження цін, тоді як у квітні та травні вони знову почали зростати. Подібна ситуація може бути пов'язана зі змінами запасів продукції та кон'юнктурою ринку.

Ціни на олію переважно демонстрували тенденцію до підвищення. Найвищі значення індексу були зафіксовані у березні (104,75 %) та квітні (104,46 %), що свідчить про поступове зростання вартості цієї продукції.

Найбільші коливання спостерігалися на ринку овочів. У січні індекс становив 114,43 %, що було найвищим показником серед усіх продуктів харчування. Проте вже у травні ціни на овочі суттєво знизилися до 92,33 %, що пояснюється сезонним надходженням свіжої продукції на ринок.

Ціни на фрукти також характеризувалися значною мінливістю. Після високого показника у січні (107,53 %) індекс знизився у березні до 99,61 %, а в травні знову зріс до 106,57 %. Це свідчить про залежність цін на фрукти від сезонності та обсягів імпортованих поставок.

Отже, аналіз індексів споживчих цін за січень–травень 2026 року показує, що найбільш нестабільними були ціни на овочі, фрукти, молоко та яйця, тоді як відносно стабільними залишалися ціни на м'ясо, рибу та олію. Загалом на продовольчому ринку спостерігалася помірна інфляція з окремими сезонними коливаннями вартості окремих груп продуктів харчування.

Аналіз споживчих цін у I півріччі 2026 року показує помірне їх зростання на продовольчі товари упродовж січня–червня з окремими коливаннями залежно від товарної групи.

Серед хлібобулочних виробів спостерігається поступове підвищення цін. Зокрема, хліб пшеничний з борошна I гатунку, житній та батон подорожчали у червні порівняно з січнем відповідно на 31,4 %, 9,5 % та 9,2 %. Це свідчить про загальну тенденцію зростання витрат у хлібопекарській галузі.

На ринку круп та бакалійної продукції динаміка є неоднорідною. Найбільш помітне зростання спостерігається для таких круп: манної – з 29,35 грн/кг до 57,90 грн/кг (+97,3 %), пшона – з 35,55 грн до 57,9 грн/кг (+ 62,9 %), гречаної – з 47,45 грн до 76,67 грн/кг (+61,6 %), що може свідчити про підвищений попит або обмежену пропозицію. Інші крупи (рис, пшеничні та ячні) демонструють відносну стабільність із незначним зростанням. Ціна на цукор зросла на 2,1 %.

У групі м'ясної продукції спостерігається різноспрямована динаміка. Ціни на птицю та куряче філе поступово знижувалися: тушки курячі подешевшали з 112,47 грн у січні до 111,03 грн у червні, а філе – з 218,32 грн до 213,07 грн. Водночас яловичина демонструє стабільне зростання (з 356,73 грн до 380,97 грн або на 6,8 %), що свідчить про підвищення вартості більш дорогих видів м'яса. Свинина та сало мали незначні коливання, але загалом залишалися відносно стабільними (табл. 10).

**Споживчі ціни на продукти харчування
у січні-червні 2026 р. [15]**

Найменування продукту	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень
Хліб пшеничний з борошна першого гатунку (кг)	49,88	50,91	51,66	64,55	65,55	65,56
Хліб пшеничний з борошна вищого гатунку (кг)	61,06	61,4	62,38	53,42	55,06	55,73
Хліб житній, житньо-пшеничний (кг)	51,75	51,67	53,09	54,65	55,91	56,68
Батон (500 г)	30,99	31,35	31,88	32,47	33,42	33,83
Макаронні вироби з м'яких сортів пшениці (кг)	36,57	36,92	37,22	38,20	39,65	40,46
Борошно пшеничне (кг)	22,04	21,92	22,12	22,50	22,97	22,96
Крупи манні (кг)	29,35	29,81	29,76	55,88	57,11	57,90
Крупи ячні (кг)	24,09	24,46	24,76	25,51	25,93	26,39
Крупи пшеничні (кг)	22,06	22,6	22,94	23,58	23,78	23,87
Крупи гречані (кг)	47,45	50,18	54,24	71,27	79,29	76,67
Пшоно (кг)	35,55	40,64	47,68	55,88	57,11	57,90
Рис (кг)	51,61	51,74	51,77	52,53	52,65	52,41
Яловичина(кг)	356,73	361,28	366,04	373,74	378,37	380,97
Свинина (кг)	230,12	224,99	227,34	234,42	233,77	232,42
Птиця (тушки курячі) (кг)	112,47	106,1	105,26	109,31	110,32	111,03
Філе куряче (кг)	218,32	208,76	207,94	214,83	214,44	213,07
Ковбаси варені першого гатунку (кг)	208,25	209,86	212,95	217,17	218,11	220,87
Риба морожена (кг)	221,83	228,11	233,62	240,24	246,25	252,11
Молоко пастеризоване жирністю до 2,6% включно (1000 г)	49,95	50,46	50,58	50,98	50,35	50,18
Сири м'які жирні (кг)	241,17	237,65	239,01	238,60	238,37	240,32
Сметана жирністю до 15% включно (кг)	144,34	143,86	144,11	145,16	146,21	147,10
Яйця (десяток)	66,27	68,33	73,58	71,15	60,26	43,43
Масло вершкове (200 г)	110,52	110,06	109,85	108,20	107,89	108,33
Олія соняшникова (л)	87,88	88,92	91,78	94,57	96,77	98,25
Сало (кг)	216,43	214,81	216,86	215,54	215,08	212,11
Яблука (кг)	41,23	43,04	43,44	44,57	46,48	52,79
Капуста білокачанна (кг)	10,48	11,21	10,66	10,15	22,17	24,26
Цибуля ріпчаста (кг)	8,87	9,93	9,72	9,81	11,46	19,04
Буряк (кг)	9,77	10,58	10,16	9,32	9,96	14,02
Морква (кг)	11,55	13,26	13,17	12,71	26,60	39,08
Картопля (кг)	15,51	17,48	17,16	16,34	17,20	24,29
Цукор (кг)	29,38	29,15	28,87	29,83	30,21	29,99
Горілка (0,5 л)	121,64	122,7	123,3	122,62	123,72	124,84
Вина столові вітчизняні (0,75 л)	132,35	134,06	135,94	136,99	140,63	141,55
Пиво вітчизняних марок (0,5 л)	37,52	38,16	38,62	38,96	40,19	40,87
Сигарети з фільтром вітчизняних марок (пачка, 20 шт.)	123,48	124,98	126,03	128,58	130,16	133,08
Сигарети з фільтром медіум класу (пачка, 20 шт.)	133,03	134,63	136,10	137,65	140,56	143,27
Сигарети з фільтром преміум класу (пачка, 20 шт.)	155,5	159,44	162,28	137,65	140,56	143,27

У молочній групі суттєвих змін не відбулося: ціни на молоко та сметану зросли не надто суттєво і у червні становили відповідно 50,18 грн (+0,5 %) та 147,1 % грн (+1,9 %). Водночас вершкове масло дещо подешевшало – на 2,0 % (з 552,60 грн/кг до 541,65 грн/кг), а ціни на м'які сири коливалися з незначною тенденцією до зниження у червні порівняно з січнем на 0,4 %.

Овочева група характеризується сезонними коливаннями. Зокрема, у червні порівняно з січнем споживчі ціни на моркву зросли у 3,4 раза, на капусту – у 2,3 раза, цибулю – у 2,1 раза, картоплю – в 1,6 раза, буряк – в 1,4 раза. Яблука демонструють стабільне зростання цін протягом усього періоду.

Ціни на олію соняшникову зростали щомісяця (з 87,88 грн/л до 98,25 грн/л або на 11,8 %), що відображає загальносвітові тенденції на ринку олійних культур. Риба морожена також стабільно дорожчала – у цілому порівняно з січнем на 13,7 %.

Серед непродовольчих та підакцизних товарів спостерігається поступове підвищення цін: зростають ціни на алкогольні напої (пиво + 8,9 %, вино + 7,0 %, горілка + 2,6 %) та тютюнові вироби, що може бути пов'язано як із податковою політикою, так і з інфляційними процесами.

Отже, загалом у досліджуваній період переважає тенденція до зростання цін, особливо на окремі групи продуктів (круп, овочі, хліб, олія), водночас частина товарів (м'ясо птиці, сало, масло вершкове, сири м'які жирні) демонструє стабілізацію або незначне зниження. Це свідчить про нерівномірний вплив інфляційних факторів на різні сегменти споживчого ринку.

5.2. Продуктивність праці в сільському господарстві

Динаміка продуктивності праці у сільськогосподарському виробництві України за 2010–2023 роки свідчить про загальну позитивну тенденцію зростання, попри окремі кризові періоди. У цілому по сільському господарству продуктивність праці на одного зайнятого зросла з 736,6 тис. грн у 2010 році до 2112,0 тис. грн у 2023 році, тобто майже у 2,9 раза (табл. 11). Це вказує на суттєве підвищення ефективності використання трудових ресурсів у галузі.

Таблиця 11

Динаміка продуктивності праці за 2010–2023 роки

Галузь	2010	2015	2020	2021	2022	2023	2022 до 2021, %	2023 до 2010, %	2023 до 2022, %
Продуктивність праці на 1 зайнятого у сільськогосподарському виробництві у постійних цінах 2021 року, тис. грн									
Сільськогосподарське виробництво	736,6	1204,3	1650,7	1967,2	1682,7	2112,0	85,5	286,7	125,5
Рослинництво	839,6	1295,5	1670,9	2036,2	1667,9	2143,8	81,9	255,3	128,5
Тваринництво	495,5	899,5	1558,8	1618,3	1757,2	1955,6	108,6	394,7	111,3

Джерело: Держстат України [9].

Найвищі темпи зростання спостерігаються у тваринництві, де показник збільшився з 495,5 тис. грн у 2010 році до 1955,6 тис. грн у 2023 році, що майже у чотири рази більше. Така динаміка може бути зумовлена модернізацією виробництва, впровадженням нових технологій та підвищенням рівня механізації. Водночас рослинництво також демонструє стабільне зростання — з 839,6 тис. грн до 2143,8 тис. грн, що у 2,5 рази більше порівняно з базовим роком, хоча темпи приросту тут нижчі, ніж у тваринництві.

Аналіз поквартальної динаміки показує, що до 2021 року в усіх галузях спостерігалось поступове зростання продуктивності праці, причому саме 2021 рік став піковим для більшості показників. Однак у 2022 році відбулося суттєве зниження продуктивності у сільському господарстві загалом (на 14,5%) та особливо у рослинництві (на 18,1%), що, ймовірно, пов'язано з впливом зовнішніх кризових факторів. Водночас тваринництво виявилось більш стійким до негативних впливів і продемонструвало зростання на 8,6% у цей період.

У 2023 році спостерігається відновлення позитивної динаміки: продуктивність праці у сільському господарстві зросла на 25,5% порівняно з 2022 роком, у рослинництві – на 28,5%, у тваринництві – на 11,3%. Це свідчить про поступову адаптацію галузі до нових умов та відновлення ефективності виробництва.

Отже, загалом можна зробити висновок, що сільське господарство України характеризується довгостроковим зростанням продуктивності праці, при цьому тваринництво є найбільш динамічною та стійкою галуззю, а рослинництво – більш чутливою до впливу зовнішніх факторів.

Надати інформацію щодо цього індикатора за 2025 рік неможливо, оскільки для розрахунку, окрім випуску продукції, необхідна кількість зайнятих у сільському господарстві, а обстеження цього показника згідно з інформацією, наданою Держстатом, не проводиться від початку війни.

5.3. Індекс сільськогосподарської продукції

У 2025 році індекс продукції сільського господарства в господарствах усіх категорій становив 93,2%, що свідчить про загальне скорочення виробництва на 6,8% порівняно з попереднім роком. При цьому спад був нерівномірним у різних галузях: продукція рослинництва зменшилась більше – до 92,5%, ніж продукція тваринництва – до 95,9% (табл. 12).

У розрізі категорій господарств спостерігаються певні відмінності. На підприємствах загальний індекс також становив 93,2%, однак виробництво продукції рослинництва скоротилось до 92,0%, тоді як у тваринництві майже зберігся попередній рівень – 98,9%, що свідчить про відносну стабільність цієї галузі.

У господарствах населення загальний показник становив 93,3%, що майже відповідає середньому рівню. Водночас у цих господарствах ситуація протилежна: продукція рослинництва показала кращий результат (94,0%), тоді як тваринництво зазнало більшого спаду – до 91,3%.

**Індекси сільськогосподарської продукції у 2025 році
за категоріями виробників і видом продукції, % до попереднього року***

Виробник	Продукція сільськогосподарства	У тому числі:	
		продукція рослинництва	продукція тваринництва
Господарства усіх категорій	93,2	92,5	95,9
з них:			
підприємства	93,2	92,0	98,9
господарства населення	93,3	94,0	91,3

*За даними Держстату [9]

У розрізі регіонів найнижчі індекси у Донецькій області – 55,3 %, Херсонській – 66,3 %, Запорізькій – 78,4 % та Дніпропетровській – 78,8 %. Двом регіонам вдалося збільшити виробництво – у Чернігівській і Сумській областях індекси відповідно становлять 104,1 % та 100,5 %.

Отже, у 2025 році сільське господарство загалом продемонструвало зниження обсягів виробництва. Основний спад припав на рослинництво, особливо на підприємствах, тоді як тваринництво було більш стабільним, хоча в господарствах населення саме ця галузь зазнала найбільшого скорочення.

У попередньому 2024 році у галузі тваринництва підприємств було зафіксоване зростання на 5,2 %. У господарствах населення зниження випуску продукції у рослинництві на 6,3 %, у тваринництві – на 6,6 %. У підсумку у господарствах усіх категорій індекс сільськогосподарської продукції становив 96,6 % (зниження на 3,4 % до попереднього року).

5.4. Частка капітальних інвестицій у нематеріальні активи у виробництві харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів у загальному обсязі капітальних інвестицій відповідного виду економічної діяльності

В динаміці капітальних інвестицій у промисловість, переробну галузь та виробництво харчових продуктів у 2015–2023 роках під впливом як економічних, так і воєнних чинників відбулися суттєві зміни..

У довоєнний період спостерігалось загальне зростання обсягів інвестицій. Зокрема, у промисловості капітальні інвестиції зросли з 87656,0 млн грн у 2015 році до 242922,9 млн грн у 2021 році (табл. 13). Аналогічна тенденція характерна і для переробної промисловості, де показник збільшився з 46219,1 млн грн до 113275,0 млн грн. У виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів інвестиції також зросли більш ніж удвічі – з 13548,5 млн грн у 2015 році до 28166,3 млн грн у 2021 році. Це свідчить про активний розвиток галузей та підвищення їх інвестиційної привабливості у стабільні роки.

Однак у 2022 році, внаслідок початку воєнних дій, відбулося різке скорочення інвестиційної активності в усіх досліджуваних галузях. У промисловості

обсяг капітальних інвестицій зменшився на 48,1% порівняно з 2021 роком (до 126112,6 млн грн), у переробній промисловості – на 46,6% (до 60457,6 млн грн), а у виробництві харчових продуктів – на 37,9% (до 17483,9 млн грн). Це підтверджує значний негативний вплив воєнних факторів на інвестиційну діяльність та розвиток виробничих секторів економіки.

Таблиця 13

Капітальні інвестиції у 2015-2023 роках, млн грн

Галузь економіки	2015	2019	2020	2021	2022	2023	2022 до 2021, %	2023 до 2021, %	2023 до 2022, %
Промисловість	87656,0	254196,2	180537,4	242922,9	126112,6	220652,2	51,9	251,7	175,0
Переробна промисловість	46219,1	105878,5	84408,2	113275,0	60457,6	90395,5	53,4	195,6	149,5
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	13548,5	31888,5	28875,4	28166,3	17483,9	32610,1	62,1	240,7	186,5
Частка у промисловості в цілому, %	15,5	12,5	16,0	11,6	13,9	14,8	x	x	x
Частка у переробній промисловості, %	29,3	30,1	34,2	24,9	28,9	36,1	x	x	x

Джерело: Держстат України [9].

У 2023 році спостерігається часткове відновлення інвестиційної активності. Так, у промисловості капітальні інвестиції зросли на 75,0% порівняно з 2022 роком і досягли 220652,2 млн грн. У переробній промисловості приріст становив 49,5% (до 90395,5 млн грн), а у виробництві харчових продуктів — 86,5% (до 32 610,1 млн грн), що є найвищим темпом зростання серед досліджуваних галузей. При цьому інвестиції у харчову промисловість навіть перевищили рівень 2021 року, хоча загалом ще не досягли максимальних значень окремих довоєнних періодів у ширшому економічному контексті.

Аналіз структури інвестицій показує, що частка виробництва харчових продуктів у загальному обсязі промислових інвестицій змінювалася нерівномірно: з 15,5% у 2015 році вона знизилась до 11,6% у 2021 році, після чого зросла до 14,8% у 2023 році. У межах переробної промисловості частка харчової галузі є значно вищою і демонструє тенденцію до зростання – з 29,3% у 2015 році до 36,1% у 2023 році, що свідчить про посилення її ролі в структурі переробної діяльності.

Отже, можна зробити висновок, що капітальні інвестиції у промисловість та її ключові галузі зазнали значного скорочення у 2022 році внаслідок воєнних дій, проте у 2023 році розпочалося їх поступове відновлення. Особливо динамічним є відновлення інвестицій у харчову промисловість, що вказує на її стратегічну важливість та відносну стійкість у кризових умовах.

Проаналізувати цей індикатор за 2024 і 2025 роки неможливо через відсутність офіційних даних Держстату. Наразі наявні лише щоквартальні дані інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів за 2025 рік без виділення окремих напрямів інвестування. Однак з огляду на тенденції останніх років, можна спрогнозувати, що частка капітальних інвестицій у нематеріальні активи у виробництві харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів у загальному обсязі капітальних інвестицій буде у межах 2 %, причому більша частина йде на програмне забезпечення.

5.5. Частка України в обсязі світового експорту основних груп продовольства.

У цілому Україна займає вагоме місце у світовому експорті аграрної продукції, однак рівень досягнення цільових показників є неоднорідним залежно від товарної групи.

Найсильніші позиції спостерігаються на ринку соняшникової олії. Частка України у світовому експорті цього продукту протягом усього періоду залишається дуже високою – у межах 40–46%, а у 2024 році навіть зросла до 58,9%, що суттєво перевищує цільовий орієнтир у 45% (табл. 14). Це свідчить про лідерство України на світовому ринку соняшникової олії та високу конкурентоспроможність галузі.

Досить стабільними є позиції України на ринку зернових культур, хоча вони зазнають певних коливань. Зокрема, частка експорту кукурудзи коливалася в межах 11,5–17,8% і у 2024 році становила 14,9%, що є нижчим за цільовий показник (18%), але свідчить про збереження значної ролі на світовому ринку. Аналогічна ситуація характерна для пшениці: після зниження у 2022 році до 6,8% у 2023–2024 роках відбулося відновлення до 10,0–11,1%, що вже відповідає або навіть перевищує цільовий орієнтир у 10%.

Таблиця 14

Частка України в обсязі світового експорту основних груп продовольства, %

Товарна позиція	Цільовий індикатор до 2030 р.	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Цукор	1,5	0,2	0,8	0,7	2,2	1,0	0,5	0,2	0,5	1,7	1,1
Соняшникова олія	45	41,1	45,4	45,5	45,8	44,5	45,9	42,9	40,0	44,4	58,9
Кукурудза	18	12,9	11,5	15,5	12,9	17,8	15,1	13,2	12,7	14,0	14,9
Ячмінь	9,5	12,1	13,9	12,5	9,8	13,4	14,4	12,8	7,2	6,5	9,3
Пшениця	10	7,9	9,6	9,0	8,6	11,1	9,3	9,9	6,8	10,0	11,1

Джерело: UN Comtrade Database [16].

Щодо ячменю, то Україна у 2015–2021 роках значно перевищувала цільовий показник (9,5%), демонструючи частку на рівні 12–14%. Проте у 2022–2023 роках відбулося різке падіння до 7,2% і 6,5% відповідно, що пов'язано з кризовими умовами. У 2024 році спостерігається відновлення до 9,3%, тобто майже досягнення цільового рівня.

Найслабші позиції Україна має на ринку цукру. Частка експорту є нестабільною та значно нижчою за цільовий показник (1,5%) у більшості років. Лише у 2018 році (2,2%) та 2023 році (1,7%) вдалося перевищити орієнтир, однак у 2024 році показник знову знизився до 1,1%. Це свідчить про нестійкість позицій у цьому сегменті.

Загалом динаміка показує, що у 2022 році для більшості товарних позицій характерне зниження частки у світовому експорті, що пов'язано з впливом воєнних факторів. У 2023–2024 роках спостерігається поступове відновлення позицій України на світових ринках.

Отже, можна зробити висновок, що Україна є світовим лідером з експорту соняшникової олії та зберігає сильні позиції на ринках зернових культур, хоча вони є чутливими до зовнішніх факторів. Водночас експорт цукру залишається найменш конкурентоспроможним і потребує посилення для досягнення стратегічних цілей до 2030 року.

Розрахунок цієї частки проведено на основі даних USDA, ІТС та UN Comtrade, які за 2025 рік ще не оприлюднені. Наразі можна сформулювати прогнозні припущення. Згідно з розрахунками, проведеними за даними Державної митної служби, у 2025 році експорт товарів, визначених у частині 1 завдання 4, значно зменшився по усіх п'яти позиціях. Це може вплинути на зміну частки України в обсязі світового експорту цих товарів, зокрема на її зменшення. Однак все буде залежати власне від того, як змінився світовий експорт по цих позиціях.

Експорт основних видів сільськогосподарської продукції у 2025 році характеризується значними обсягами, однак у більшості випадків спостерігається його скорочення порівняно з попереднім періодом.

Найбільші обсяги експорту припадають на олію соняшникову, кукурудзу та пшеницю. Зокрема, експорт олії соняшникової становив 522882 тис. дол. США при фізичному обсязі 4391184 т, що робить її лідером за вартістю серед наведених товарів. Проте порівняно з попереднім роком експорт цієї продукції зменшився на 26,9% (табл. 15).

Експорт кукурудзи також є значним – 3901890 тис. дол. США і 17963546 т, що є найбільшим показником за масою серед усіх товарів. Водночас спостерігається суттєве скорочення – на 39,4% порівняно з попереднім роком.

Пшениця посідає третє місце за обсягами експорту: 2988195 тис. дол. США і 13618893 т. Її експорт також зменшився – на 34,1%.

Менші обсяги мають ячмінь і цукор. Експорт ячменю становив 340780 тис. дол. США (1590990 т) і скоротився найбільше – на 52,9%, що є найглибшим спадом серед усіх товарів. Експорт цукру дорівнював 223045 тис. дол. США (466129 т) і також знизився на 37,8%.

Імпорт та експорт окремих груп продовольства у 2025 році*

Найменування позиції товару за УКТЗЕД	Імпорт		Експорт	
	Вартість, тис. дол. США	Вага нетто, т	Вартість	Вага нетто, т
Цукор	1490	849	223045	466129
% до попереднього року		-33,3		-37,8
Олія соняшникова	510	368	5222882	4391184
% до попереднього року		-67,8		-26,9
Кукурудза	76578	16136	3901890	17963546
% до попереднього року		169,1		-39,4
Ячмінь	208	147	340780	1590990
% до попереднього року		-52,6		-52,9
Пшениця	1642	3623	2988195	13618893
% до попереднього року		289,1		-34,1

*За даними Державної митної служби [17].

Отже, попри значні обсяги експорту ключових аграрних товарів, загальною тенденцією є його скорочення. Найбільше падіння зафіксовано для ячменю, кукурудзи та цукру, тоді як відносно менше зниження спостерігається для соняшникової олії. Це свідчить про ускладнення зовнішньої торгівлі аграрною продукцією у 2025 році.

5.6. Частка продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в загальному обсязі експорту

Для оцінки ролі харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини у зовнішній торгівлі України доцільно проаналізувати динаміку їх частки в загальному обсязі експорту. Такий показник дозволяє визначити рівень залежності експортної структури країни від агропродовольчого сектору, а також виявити тенденції її змін у сучасних економічних умовах.

Аналіз таблиці 16 свідчить про зміну ролі продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в загальній структурі експорту України у 2022–2025 роках.

Таблиця 16

**Частка продукції харчової промисловості та переробки
сільськогосподарської сировини в загальному обсязі експорту
(групи 1–24 згідно з УКТЗЕД), %***

Показник	2022	2023	2024	2025
Частка продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в загальному обсязі експорту (групи 1–24 згідно з УКТЗЕД), відсотків	53,0	60,8	59,1	55,8

*За даними Держстату [9]

У 2022 році частка цієї продукції становила 53,0%, що вже є високим показником і свідчить про значну залежність експорту від агропродовольчого сектору. У 2023 році відбулося істотне зростання до 60,8%, тобто на 7,8 відсоткових пунктів. Це означає, що більше ніж 60% усього експорту країни формувалося за рахунок продукції груп 1–24, що може пояснюватися як відносною стійкістю аграрного сектору, так і скороченням експорту інших галузей економіки.

У 2024 році спостерігається незначне зниження частки до 59,1% (-1,7 в.п. порівняно з 2023 роком), однак показник залишається високим. Це свідчить про збереження провідної ролі агропродовольчої продукції в експорті, попри певну стабілізацію структури зовнішньої торгівлі.

У 2025 році тенденція до зниження продовжується – частка становить 55,8%, що на 3,3 в.п. менше, ніж у 2024 році. Водночас цей рівень усе ще перевищує показник 2022 року, що вказує на довготривале зміцнення позицій харчової промисловості в експортній структурі.

Загалом динаміка має хвилеподібний характер: різке зростання у 2023 році, після чого поступове зниження у 2024–2025 роках. Це може свідчити про часткове відновлення інших секторів економіки або зміну кон'юнктури зовнішніх ринків. Отже, можна зробити висновок, що у досліджуваній період продукція харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини відігравала домінуючу роль в експорті України, досягнувши пікового значення у 2023 році, після чого її частка дещо скоротилася, але залишилася на високому рівні.

Харчова промисловість є однією з провідних галузей економіки та відіграє важливу роль у формуванні експортного потенціалу країни. Завдяки переробці сільськогосподарської сировини вона створює продукцію з вищою доданою вартістю, що підвищує конкурентоспроможність на міжнародних ринках. Експорт харчових товарів забезпечує надходження валютної виручки, сприяє розвитку зовнішньої торгівлі та зміцненню економічної стабільності держави.

Крім того, розвиток харчової промисловості стимулює модернізацію виробництва, створення нових робочих місць і впровадження міжнародних стандартів якості та безпечності продукції. У сучасних умовах продукція харчової промисловості займає важливе місце в структурі експорту багатьох країн, забезпечуючи їхню присутність на світовому продовольчому ринку та сприяючи економічному зростанню.

6. ЕФЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ПОЗИТИВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПОТЕНЦІЙНІ ВИКЛИКИ

Міжнародна комісія з навколишнього середовища та розвитку визначила поняття «сталий розвиток» як гармонійний розвиток, котрий передбачає такий процес змін, у якому забезпечено баланс використання природних ресурсів, впровадження досягнень науково технічного прогресу, розвиток особистості та інституціональні зміни з урахуванням вимог майбутніх поколінь. Акцент на управлінську складову в частині реалізації концепту сталого розвитку робить Всесвітній банк. Зокрема, за даним підходом сталий розвиток розглядається як якісне управління ресурсами, котре дозволить зберегти та збільшити людські можливості. Загальновідомо, що розуміння сталого розвитку лежить у площині досягнення балансу між економічним зростанням та збереженням природного потенціалу. Різні підходи формують відмінні риси в частині визначення ключового фактора впливу для забезпечення сталого розвитку. Так, частина науковців визначає економічний фактор в якості ключового чинника впливу, котрий забезпечує потреби сучасного світу та не обмежує можливості майбутніх поколінь. За іншого напрямку сталий розвиток формують певні збалансовані соціально-правові відносини та справедливе суспільство. При цьому за будь-якого підходу ключовим індикатором економічного зростання виступає раціональне використання ресурсів.

Подальший розвиток та ефективне ведення сільського господарства нерозривно пов'язані з цілями сталого розвитку в забезпеченні стабільного виробництва харчових продуктів, продовольчої безпеки країни (рис. 2).

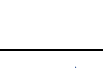
АГРАРНИЙ СЕКТОР		ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
Забезпечення норм споживання харчових продуктів та продовольчої безпеки		Подолання голоду Відповідальне споживання та виробництво
Використання інноваційних технологій з альтернативних безпечних джерел енергії		Доступна та чиста енергія Захист екосистем суші Пом'якшення наслідків клімату
Дбайливе та відповідальне ставлення до землі та тварин		Чиста вода та належні санітарні умови
Контроль за якістю готової продукції для населення		Міцне здоров'я та благополуччя
Збереження та підготовка кваліфікованих працівників в сільській місцевості з забезпеченням гідних умов праці та її оплати з урахуванням прав як жінок, так і чоловіків		Подолання бідності Скорочення нерівності Гідна праця та економічне зростання Гендерна рівність Якість освіти
Ефективне використання економічно обмежених ресурсів в масштабах діяльності		Сталий розвиток громад Промисловість, інновації та інфраструктура

Рис. 2. Взаємодія аграрного сектору та Цілей сталого розвитку [18]

Доцільно виділити декілька позитивних впливів сталого розвитку на аграрний сектор економіки [18]:

- ✓ зменшення використання шкідливих для навколишнього середовища добрив і пестицидів, що негативно впливають на здоров'я людей та екологію;
- ✓ розвиток екологічної сільськогосподарської техніки, яка зменшує використання палива та рідких мастильних матеріалів, тим самим зменшуючи викиди в атмосферу та забруднення ґрунту;
- ✓ використання відновлюваних джерел енергії (сонячна, вітрова), що може зменшити використання палива для енергозабезпечення ферм та інших сільськогосподарських підприємств;
- ✓ розвиток органічного сільського господарства збільшує якість продукту та зменшує використання шкідливих хімічних речовин, що безперечно впливає на навколишнє середовище (збереження біорізноманіття, здоров'я людей тощо);
- ✓ розробка програм підтримки сільських господарств, що сприяє розвитку екологічної сільськогосподарської практики та збільшенню економічної стійкості у відповідних господарств;
- ✓ покращення рівня освіти та підвищення кваліфікації працівників аграрного сектору дозволить збільшити продуктивність та якість роботи, зменшити економічну нерівність, вплив на довкілля і збільшити ефективність використання ресурсів. Наприклад, це дозволить використовувати більш сучасні методи виробництва, такі, як інтегрований захист рослин, що допоможе знизити використання пестицидів та збільшити врожайність. Фермери зможуть краще керувати земельними ресурсами, забезпечувати збалансований розвиток сільського господарства, збереження довкілля, а місцеві жителі зможуть займатися розвитком екотуризму, створюючи нові робочі місця та збільшуючи власні доходи.

Попри численні переваги, впровадження принципів сталого розвитку в аграрному секторі може супроводжуватися певними труднощами та недоліками. Насамперед це пов'язано зі значними фінансовими витратами на модернізацію виробництва, впровадження екологічно безпечних технологій, оновлення техніки та дотримання міжнародних стандартів якості. Для малих і середніх сільськогосподарських підприємств такі витрати можуть стати суттєвим фінансовим навантаженням.

Крім того, перехід до більш екологічних методів господарювання інколи призводить до тимчасового зниження продуктивності та врожайності, особливо на початкових етапах впровадження нових технологій. Додатковими викликами є необхідність підвищення кваліфікації працівників, посилення контролю за використанням природних ресурсів і збільшення адміністративних витрат, пов'язаних із сертифікацією та звітністю. Зокрема виробництво органічних продуктів вимагає нових навичок та знань у технології, обробці та розповсюдженні товарів сільськогосподарського призначення.

Також реалізація принципів сталого розвитку потребує довгострокового планування та значних інвестицій, результати яких не завжди проявляються одразу. Це може знижувати зацікавленість окремих виробників у впровадженні сталих практик, особливо в умовах економічної нестабільності та високої конкуренції на аграрному ринку. Таким чином, незважаючи на стратегічну важливість сталого розвитку для аграрного сектору, його впровадження супроводжується низкою економічних, організаційних та технологічних викликів.

Збалансований підхід до сталого розвитку аграрного сектору економіки потребує розробки ефективної стратегії зростання, яка буде сприяти збереженню довкілля, підвищенню якості життя місцевого населення, збільшенню продуктивності сільського господарства, забезпеченню стійкого економічного процвітання, що особливо є важливим у подальшому повоєнному відновленні. Одними з пунктів ефективної стратегії зростання, можуть бути: розробка програми підтримки для малих та середніх сільськогосподарських підприємств, які використовують екологічно чисті технології та методи виробництва; розробка системи сертифікації органічної продукції, яка дозволить забезпечити високу якість та безпечність харчових продуктів та підтримувати зростання попиту на них; доступ до необхідної інфраструктури, такої, як збірні пункти для органічної продукції та логістичні центри для забезпечення її доставки на ринки; своєчасна підтримка фермерів у формі фінансової допомоги і навчання з використання інноваційних технологій та передових методів виробництва.

Україна стикається з низкою масштабних і стратегічно важливих завдань, серед яких відновлення критичної інфраструктури, зміцнення енергетичної безпеки, прискорення процесів гармонізації національного законодавства з нормами Європейського Союзу, адаптація до наслідків кліматичних змін та розроблення ефективних механізмів реагування на кліматичні виклики на регіональному рівні. Реалізація цих завдань потребує дотримання принципів сталого розвитку, а процеси відбудови міст і сільських територіальних громад мають здійснюватися з урахуванням соціальних, економічних та екологічних аспектів, що сприятиме формуванню стійкої та конкурентоспроможної економіки.

ВИСНОВКИ

Продуктивність аграрного сектору є одним із ключових чинників забезпечення економічного розвитку України, продовольчої безпеки населення та досягнення Цілей сталого розвитку. Завдяки значному природно-ресурсному потенціалу, сприятливим ґрунтово-кліматичним умовам і вагомому внеску сільського господарства у формування валового внутрішнього продукту та експортних надходжень, аграрний сектор залишається стратегічно важливою складовою національної економіки.

Дослідження показало, що підвищення продуктивності аграрного виробництва має відбуватися не лише за рахунок нарощування обсягів виробництва, а й шляхом впровадження інноваційних технологій, цифровізації, ресурсозберігаючих практик та екологічно відповідальних методів господарювання. Такий підхід сприяє одночасному досягненню економічних, соціальних і екологічних цілей сталого розвитку.

Для України особливого значення набуває узгодження аграрної політики з принципами сталого розвитку, зокрема щодо раціонального використання земельних ресурсів, збереження родючості ґрунтів, адаптації до змін клімату та забезпечення гідного рівня життя сільського населення. Реалізація цих завдань сприятиме досягненню таких Цілей сталого розвитку, як подолання голоду, забезпечення гідної праці та економічного зростання, відповідальне споживання і виробництво, а також боротьба зі зміною клімату.

Водночас сучасні виклики, пов'язані з воєнними діями, руйнуванням виробничої інфраструктури, логістичними обмеженнями, демографічними проблемами та кліматичними ризиками, потребують комплексних державних рішень і міжнародної підтримки. Відновлення та модернізація аграрного сектору мають стати важливою складовою післявоєнного розвитку країни.

Отже, підвищення продуктивності аграрного сектору на засадах сталого розвитку є необхідною умовою зміцнення конкурентоспроможності України, забезпечення продовольчої безпеки та досягнення довгострокових соціально-економічних і екологічних цілей. Ефективне поєднання економічної результативності, соціальної відповідальності та екологічної збалансованості визначатиме перспективи розвитку українського аграрного сектору в умовах глобальних трансформацій та європейської інтеграції.

Національний аграрний сектор в умовах війни є одним з ключових секторів національної економіки, навколо якого може бути забезпечено стійкість економічної системи країни. Попри значні втрати, вчинені агресором, він має достатній потенціал для забезпечення продовольчої безпеки країни та постачання продукції на зовнішні ринки. Для зміцнення економічного підґрунтя сільського розвитку потрібне, насамперед, удосконалення організаційної і виробничої структури сільського господарства для забезпечення економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання. Це потребує інституційної й фінансової підтримки малих та дрібних виробників сільськогосподарської продукції, насамперед сімейних фермерських господарств, а також розвитку

тваринницьких галузей, вирощування трудомістких сільськогосподарських культур, упровадження інноваційних технологій та виробництв з глибоким ступенем переробки агропродукції [19].

Національна аграрна політика має враховувати інтереси всіх суб'єктів господарювання, залучених до виробництва й експорту продовольства, а також іноземних партнерів та міжнародних організацій, які працюють у сфері відвернення ризиків голоду. Доцільно підтримувати суб'єкти господарювання, які намагаються самостійно виробляти й експортувати сільськогосподарську продукцію, яку раніше Україна не експортувала, проте попит на яку є у світі. Водночас прийняттю державних рішень має передувати публічний діалог, спрямований на гармонізацію інтересів усіх зацікавлених сторін.

Забезпечення продовольчої безпеки населення тісно пов'язане зі сталим розвитком національної економіки та зростанням доходів громадян, що потребує впровадження комплексних макроекономічних заходів. Україна володіє значним потенціалом завдяки наявності багатих природних ресурсів, вигідному географічному розташуванню та високому рівню людського капіталу, які можуть стати основою для динамічного економічного розвитку. Водночас реалізація цього потенціалу стримується низкою внутрішніх і зовнішніх факторів. Посилення позицій України на світовому та регіональному рівнях є важливою передумовою підвищення добробуту населення, що залишається ключовим пріоритетом державної політики.

Встановлено, що важливим чинником стабілізації функціонування аграрної галузі в умовах воєнного часу є реалізація комплексної державної політики підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Реалізація грантових програм, дотацій, пільгового кредитування та заходів із розмінування земель сприяє відновленню виробничого потенціалу, підтримці сільськогосподарських товаровиробників і формуванню передумов для подальшого розвитку галузі. Подальше вдосконалення державної аграрної політики має бути спрямоване на зміцнення економічної стійкості сектору та підвищення його конкурентоспроможності в умовах європейської інтеграції.

Важливим інструментом державної політики виступає Стратегія розвитку сільського господарства до 2030 року, яка окреслює основні цілі, завдання та механізми розвитку аграрної галузі на перспективу [20].

Однією з найважливіших є стратегічна ціль 6 «Модернізація аграрного сектору: розвиток переробки, інновації, цифровізація та обмін знаннями», що передбачає створення дієвої системи трансферу технологій та умов для впровадження сучасної технології виробництва і переробки сільськогосподарської продукції; успішну комерціалізацію наукових розробок; завдяки цифровізації процесів та використанню штучного інтелекту оптимізацію бізнес-процесів та підвищення ефективності використання ресурсів.

В умовах обмеженого експорту української продукції приділяється максимум уваги розвитку переробної промисловості. Розвиток українського виробництва харчової продукції є безумовним пріоритетом в рамках реалізації наці-

ональної стратегії з переходу від сировинної моделі економіки до високотехнологічних галузей та збільшення доданої вартості готової продукції.

Для підвищення конкурентоспроможності вітчизняного агропромислового комплексу постає необхідність переходу аграрного сектору від експорту сировини до її максимальної глибокої переробки на місцях. Глибока переробка дуже перспективна для України, оскільки в країні є широка і різноманітна сировинна база для виробництва продукції з високою доданою вартістю. Друга причина – серйозні логістичні обмеження транспортування продукції агропромислового комплексу.

В Україні потрібно стимулювати виробництво мультипродуктивних заводів, щоб переробляти сировину на одному заводі від трьох до п'яти продуктів з високою доданою вартістю та попитом на зовнішніх та внутрішньому ринках. Перевагою таких заводів є модель безвідходного виробництва та висока рентабельність.

Продуктивність сільськогосподарських підприємств в Україні значно нижча ніж показники держав - членів ЄС, хоча випереджає їх за темпами зростання, крім Німеччини. Основними причинами низької продуктивності є недостатнє використання інноваційних та інформаційних технологій у сільському господарстві (частка капітальних інвестицій у нематеріальні активи у сільському, лісовому та рибному господарстві у загальному обсязі капітальних інвестицій відповідного виду економічної діяльності у 2022 році становила 2,1 відсотка, тоді як у середньому за економікою – 5,9 відсотка), низький відсоток використаних або перероблених відходів сільського господарства (в Україні – 23 відсотки, тоді як в ЄС – 60 відсотків) та незначні обсяги переробленої сільськогосподарської сировини, що негативно відображається на формуванні доданої вартості сільськогосподарського виробництва.

Сучасні глобальні процеси характеризуються швидкими змінами, які потребують своєчасної адаптації економічної політики держави. Зростання чисельності населення світу, кліматичні трансформації, розвиток цифрової економіки та посилення регіоналізації виробничих процесів створюють для України як нові ризики, так і перспективні можливості. У зв'язку з цим особливого значення набуває формування узгодженого стратегічного бачення економічного розвитку країни з урахуванням світових тенденцій і національних особливостей.

Завдяки стійкості і розвитку аграрного сектору Україна має всі можливості для досягнення Цілей сталого розвитку до 2030 року, однак для цього необхідне залучення усіх зацікавлених сторін для комплексного розв'язання актуальних на сьогодні різнопланових проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гаркавий Валерій. Теоретичні основи розробки стратегії сталого розвитку сільського господарства. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. Vol. 2, No. 4, 2023, pp. 56-64. doi: 10.46299/j.isjmef.20230204.07. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/server/api/core/bitstreams/c2c9dbee-9377-44f7-be50-ff1012221a4a/content>
2. Яновська, В., & Парфентьева, О. (2022). Історичний аналіз формування концептуальних засад сталого розвитку. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 312(6(2)), 231-238. [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(2\)-39](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(2)-39)
3. Єременко В. О. Підвищення продуктивності: теорія, світовий досвід, шлях України. Краматорськ : видавництво центру продуктивності міністерства праці та соціальної політики України, 2000. 397 с.
4. Костюк В. К., Сологуб О. П., Пішеніна Т. І., Цимбалюк Л. Г. Проблеми та фактори підвищення сукупної продуктивності підприємства. Проблеми економіки. 2014. № 2. С. 315-319. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2014-2_0-pages-315_319.pdf
5. Вітвіцький В. В., Авраменко Ю. О. Управління продуктивністю та конкурентоспроможністю аграрних підприємств у контексті соціально-економічних цілей розвитку. *Економіка АПК*. 2018. № 5. С. 100-109. URL: https://eaprk.com.ua/web/uploads/pdf/eaprk_2018_05_p_5_122-100-109.pdf
6. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь. Міністерство економіки, розвитку і торгівлі, 2017. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>
7. Розпорядження № 1190-р «Деякі питання забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку в Україні», прийняте Кабінетом Міністрів 29 листопада 2024 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-zabezpechennia-dosiahnennia-tsilei-staloho-rozvytku-v-ukraini-i291124-1190>
8. Кравченко, Ю. (2025). Продовольча безпека України в умовах війни: виклики та стратегічні пріоритети. *Economics and Law*, 77(2), 137–146. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2025.02.137>
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua
10. Стан тваринництва в Україні: виклики та перспективи розвитку галузі. URL: <https://zastup.org.ua/stan-tvarynnnytstva-v-ukrayini-vyklyky-ta-perspektyvy-rozvytku-galuzi/>
11. Підсумки функціонування аграрного сектору України у 2024 році. URL: <https://niss.gov.ua/news/stati/pidsumky-funktsionuvannya-ahrarnoho-sektoru-ukrayiny-u-2024-rotsi>
12. Українські аграрії вперше за час війни мають прибуток на всіх видах зернових. URL: <https://surl.li/sbnuoc>

13. В Україні у 2025 році зросте виробництво овочів – прогноз. URL: <https://east-fruit.com/uk/novyny/v-ukrayini-u-2025-rotsi-zroste-vyrobnytstvo-ovochiv-prohnoz>
14. Мовчанюк, А., & Бойко, А. (2026). Аграрний сектор України в умовах війни: економічні виклики та державні інструменти стабілізації. *Економіка та суспільство*, (84). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-84-46>
15. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/markets/-wares/index/>
16. UN Comtrade Database. Вільний доступ до детальних даних про світову торгівлю. URL: <https://comtradeplus.un.org/>
17. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/>
18. Людвенко, Д., Томілова-Яремчук, Н., Хомяк, Н., Крупа, Н., & Заболотний, В. (2023). Вплив сталого розвитку та обліково-економічних процесів на аграрний сектор економіки. *Трансформаційна економіка*, (4 (04), 72-78). <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-4-13>
19. Ключові виклики для аграрного сектору та основні завдання державної аграрної політики на 2025 рік. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/klyuchovi-vyklyky-dlya-ahrarnoho-sektoru-ta-osnovni-zavdannya>
20. Розпорядження КМУ від 15 листопада 2024 р. № 1163-р «Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text>

Наукове видання

**Івченко Володимир Миколайович,
Зірнзак Олена Степанівна,
Солошонок Алла Леонідівна,
Полонська Ольга Миколаївна**

**Продуктивність агросектору і
Цілі сталого розвитку:
український вимір**

Комп'ютерне складання та верстання *А. Л. Солошонок*

The scientific and analytical publication outlines the economic essence of productivity and factors for its increase, characterizes the regulatory and legal support for the implementation of the Sustainable Development Goals in Ukraine, reveals the impact of the war on the food system of Ukraine, provides an assessment of the productivity of the agricultural sector in the conditions of military challenges, analyzes the current state of achievement of Goal 2 indicators, and formulates conclusions and forecast assumptions.

The materials presented can be used by specialists in any field of activity to analyze the main trends in achieving the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period until 2030.

Підп. до друку .26

Гарнітура Times New Roman.

Обл.- вид. арк. 3,4

Формат 84×108 1/32.

Друк офсетний.

Наклад 300 прим.

Папір друкарський № 2.

Ум. друк. арк. 1,8.

Зам. №

Український науково-дослідний інститут продуктивності агропромислового
комплексу Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України

03035, Київ-35, Солом'янська площа, 2.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
серія ДК № 1375 від 28.05.03